

*Dei Casian Grigoras spre bună amintire
S. Cazacu*

DR. P. CAZACU

Junie 1942.

VINE VREMEA DE APOI

POVESTIRE ISTORICĂ DIN TRECUTUL BASARABIEI

Inocențismul

**MONITORUL OFICIAL ȘI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA CENTRALĂ**

BUCUREȘTI

1 9 4 0

I

U R Î T U L

Era o toamnă lungă, târzie și umedă, cu cerul mereu acoperit. Ceața și ploaia nu mai conteneau.

Toate drumurile, hudițele și ogrăzile din sat erau pline de glod subțire și adânc.

Toate casele, toate gardurile, toate prispele, pușinii oameni, care mînau vitele la adăpost, ca și vitele, pe care le mînau, erau ude de ploaie și pline de glod. Oamenii se îngrămădeau spre focurile vetrelor, vitele în grajduri, găinele și cîinii, zgribuliți de udeală și de frig, se adăposteau pe unde puteau.

De pe copacii, negri și uzi, mai cădea cîte o frunză putredă și picături de apă, ca niște lacrimi mari.

Ziua scurtă de toamnă părea nesfîrșit de lungă și plicticoasă, și din pricina vremii rele, și din pricina lipsei de lucru pe așa vreme, pentru gospodarii dela țară; a da de mîncare la vite, a le adăpa, nu cere mult timp și pentru ei, aceste lucruri nu's o treabă, căci o pot face și copiii și femeile.

Numai bietele femei nu conteneau cu lucrul: fă focul, adă apă, pregătește mîncarea, grijește de copii, spală, toarce, țese, cîrpește, pune masa, strînge masa. Dar și aceste griji și treburi mărunte, datorii de neînlăturat de fiecare ceas, de fiecare zi, mereu aceleași și mereu în același loc, mereu după același calapod de ani și ani, sfîrșesc prin a amărî, a plictîsi și chiar a desnădăjdui în sărăcie.

Și așa în toate casele, în tot satul.

Pe așa vreme, săptămîni și luni, nu se întîmplă cîteodată nimic în sat: nu moare nimeni, nu se naște nimeni, nu se bate nimeni,

Toate datele istorice din această povestire sunt autentice și sunt luate după cercetarea amănunțită a actelor și arhivelor, făcută de d-l profesor N. Popovschi, în documentata sa lucrare: „Mișcarea dela Balta“, 1925.

nu fuge vre-o fată sau muieră, nu moare vre-o vită, nu vine nimeni în sat: nici un om, nici o veste, nici un nacialnic. Doar cîte un stol de ciori flămînde rătăcesc croncănind prin băligarele satului, după mîncare. Nici nu pleacă nimeni, decît de mare nevoie, la judecată, la oaste, la moară cînd s'a isprăvit făina și nu mai împrumută nimeni.

O plictiseală plumburie, goală și grea, plutește peste tot. Urîtul apasă și pătrunde adînc în toate ființele, în toate sufletele, în toate lucrurile. Plictiseala nesfîrșită se vede în pimirile întunecate, în fețele palide, în mișcările încete, în hainele cenușii, neîngrijite, desblehuite, în vorbele puține și scurte și în cîntecele plîngătoare, monotone și nesfîrșite.

Cu ce să umpli timpul cînd n'ai nimic de lucru, ești sătul de el, cînd nu vine nici o veste, nici un om, cînd nimeni nu poate veni, nici pleca, cînd n'ai o carte și cînd aproape nimeni nu știe carte, sau o știe pentru el?

Numai copiii mici nu suferă tare de urîtul acesta. Din cîteva petece și bețe înjgheabă o lume întreagă, închipuită, de ființe vii, colorate, strălucitoare, vorbitoare; din cîteva pietricele, puțin nisip, lut și surcele, clădesc case, palate, cetăți, armate, războaie; o altă lume, închipuită, dar frumoasă, vie, activă, veselă.

Fetele mai mari își umplu golul sufletesc — urîtul, cu visul de a fi furate de feți frumoși, veseli și buni, care vor veni pe cai albi, să le smulgă din mlaștina aceasta.

Flăcăii visează să meargă la tîrg, la muncă, la petrecere, veselie, cu alți oameni, altfel de oameni.

Serile întunecoase și lungi mîna tineretul la șezători, unde gonesc urîtul. schimbînd vorbe, ascultînd povești, snoave, glume, ghicitori vechi și veșnic aceleași.

Oamenii, mai puțin simțitori și mai tari din fire, se țin în alcătuirea veche și naturală a vieții, se gîndesc cum să scape de sărăcie, să cîștige mai mult, să capete ceva pămînt, să scape de datorii.

Unii, mai slabi din fire, cînd pot, își înneacă urîtul în beție și toate celelate păcate legate de ea; alții își potolesc golul sufletesc în certuri, intrigi, bătăi, scandaluri, destrăbălări.

Unii visează să plece din sat în lumea largă; să se înstreineze, căutînd în viața plină de sgomot și mișcare din tîrguri, să uite pustiul și sărăcia de acasă.

Puțini se gîndesc să plece la mănăstiri, în hagialîc, cum fac și creștinii, și mahomedanii, și budiștii, ca, în liniște, rînduială, reculegere în rugăciune, în legătura tainică simțită cu puterile mari, spirituale, să găsească mîngîiere, să-și gonească urîtul. Și nu se gîndesc să meargă la orice mănăstire, ci caută una anume, unde s'ar face o slujbă moldovenească, unde ar fi vreun călugăr moldovean mai vrednic, mai cuvios, care le-ar face și lor o slujbă, o pomenire a morților, după sufletul lor, după inima lor, după înțelegerea lor, după simțul lor, în limba lor. Sunt foarte rari acei, care visează să-și

omoare urîtul, fugind pînă la Muntele Athos, unde ştiu ei că este o mănăstire moldovenească.

În toate aceste încercări de a găsi o ieşire din urîtul vieţii, fără să reuşească a o găsi, toţi moldovenii din satul Peticieni, de pe Botna, ca şi cei din toate celelalte sate din Moldova dintre Prut şi Nistru, subjugată împărăţiei ruseşti, se simţeau singuri, fără niciun ajutor, fără niciun îndrumător, bîjbîiau în întunec, părăsiţi în buruienele şi ghimpii din pustiul singurătăţii.

Dar pe lîngă „urîtul vieţii“, în sufletul ţăranilor moldoveni din Peticieni, izolaţi, înstrăinaţi de orice cultură, de orice Stat, de orice organizare, de orice societate, la care şi ei să poată participa sufleteşte cît de puţin, de un timp au pătruns şi unele griji şi nelinişti noi. Mergeau în ţară svonuri; mergeau de mult, la ei au ajuns tîrziu şi s'au înţeles puţin şi greu. Se vorbea, că împărăţia şi împăratul au fost bătuţi în războiu de păgînii aziatici, galbeni, Iaponzii. Au fost şi Moldoveni în acel războiu, mulţi au pierit acolo, unii s'au rătăcit prin largul împărăţiei ruseşti, unii au fost în plin (prizonieri) la Japonezi, unii s'au întors teferi, unii răniţi şi schilodiţi. Ei spuneau că se vorbeşte în taină, că de vină pentru războiu a fost împăratul. Ce nevoie avea el şi împărăţia să mai ia pămînturi dela oamenii galbeni? Nu e de-ajuns pămînt în Rusia? Pămînt e de-ajuns, dar rău împărţit. Se vorbea, că noroadele din Rusia şi toţi muscalii, după războiu, s'au răsculat împotriva împăratului, stăpînirii şi boierilor, au prădat, ucis, ars şi au cerut să li se dea lor pămînturile boiereşti şi ale haznalei (Statului). Studenţii umblă şi buntuluesc lumea, ca să se dea jos împăratul, cinovnicii şi boierii; să împartă împărăţia după noroad, să se facă răspublică şi cîte şi cîte alte bazaconii. În taină, venite din gură în gură, veştile acestea tulburau sufletele, puneau lumea pe gînduri. Minciuni... minciuni... strigau oamenii stăpînirii. Cei care au fost în războiu, cei care au văzut răascoalele, unii care au luat parte în ele, din partea răsculaţilor, alţii din partea stăpînirii, cei care au auzit cîte o vorbă din partea celor răsculaţi, din vreun manifest, de prin oraşele mari printre lucrători şi studenţi, sau din vreun discurs violent şi înflăcărat, mărturiseau adevărul: împărăţia merge rău. Cîteodată şi năcealnicii veneau să spuie, că poporul trebuie să fie răbdător şi supus, să fie rînduială, că aşa este porunca bisericii creştine şi a lui Dumnezeu şi mai cu seamă a Impăratului. Şi lucru, care nu se mai întîmplase de cînd ţinea minte lumea, năcealnicii şi preoţii au început să le vorbească oamenilor mai des şi pe moldoveneşte, ca să înţeleagă, spunîndu-le, cînd vor prinde pe cei ce hulesc pe împărat sau cer răspublică şi împărţirea pămînturilor boiereşti, să-i lege şi să-i pristavlisească stăpînirii: ureadnicului, pristavului, ispravnicului şi lui zemsky nacialnic. Pentru întărirea rînduelii s'au pus la ţară şi strajnici călăreţi, care umblau prin sate şi păzeau rînduiala, nu lăsau să se adune mai mulţi oameni împreună — spu-

neau că-i shodcă — adunare, întrunire și poate cu scopuri viclene împotriva împărăției. După un timp au început nacialnicii să adune ei singuri shodci și să scoată prigovoruri (rezoluții), că țăranii moldoveni sunt credincioși împăratului, că nu vor alegeri la Dumă (parlament), că sunt credincioși bisericii. Oamenii se lăsau să fie iscăliți, neștiind carte. Din cînd în cînd se strecura în sat și cîteun propagandist, un student rătăcit, un necunoscut, un țăran fost soldat, umblat prin târgurile mari din Rusia, unde a învățat puțină carte, dar a auzit, a citit și a văzut multe lucruri, care l-au sdruncinat din vechea indiferență, pasivitate și întunec. Veneau plini de credință, gata de jertfă, să propovăduiască pe furiș, despre dreptate, pămînt și alegeri...

Ascultau oamenii, se uitau în toate părțile, dacă nu vine vreun străin, sau vreun vrăjmaș să-i denunțe stăpînirii; nu dădeau niciun răspuns. Se mirau, își făceau cruce pe furiș. Le plăcea vorba despre pămînt, dar cum și ce fel, nu pricepeau. De împărat, de aleși norodului, de întocmirea țării, de nacialnici nu-i durea, dar de strajnici, poliție, jandarmi, pristavi, știau bine și se temeau, căci au ziseră și unii și văzuseră, că încercările făcute de a lua pămîntul se isprăveau rău: venea oastea, împușca pe unii, îi lua pe alții de nu-i mai vedeai și nu auzeai de ei cu anii. Toți propagandiștii tainici făgăduiau norodului toate slobodele, scutirile de dări, toate bunurile și toată fericirea pe pămînt.

Oamenii erau turburați, zdruncinați în credințele vechi, simțeau o primejdie și nu vedeau de nicăieri nicio lumină, nicio îndrumare, ca să le arate drumul adevărului și dreptății.

Le-a pus stăpînirea un ucitel (învățător), care lucra săracul în fiecare zi; aduna cîteva copii într'o clasă mică, murdară, plină de fum și de toate mirosurile, ce ieșeau din trupurile lor nu prea spălate și din hainele vechi și umede; se necăjea amărîtul de el, după porunca și întocmirea stăpînirii împărătești, să învețe cîteva copii moldoveni, care nu știau și nici n'au auzit niciun cuvînt rusesc, decît doară vreo înjurătură, buchile, cuvintele și rugăciunile slavone, după o bucoavnă slavonă. Dar cum putea bietul Terentie Procofievici Tișchevici, ucitelul, cu puțină lui învățătură rusească, cu sărăcia lui, plătită cu cîteva carboave pe lună, cu slăbiciunea lui fizică și intelectuală, să umple pustiul și urîtul fără sfîrșit a bieților țărani moldoveni, pe ai căror copii, stăpînirea i-a pus să-i facă ruși și încă adevărați, învățîndu-i buchii și rugăciuni slavone. Și chiar dacă ar avea putere sufletească, limbă, știință, timp și dor de a-i ajuta și chiar dacă ar încerca — n'ar fi oare bănuir, că adună oameni și le vorbește cu cine știe ce gînduri ascunse, viclene, cu cine știe ce țeluri tainice; n'ar veni oare jandarmii să cerceteze vini și vinovați, scopuri ascunse împotriva bunei rîndueli a stăpînirii, a împărăției? Sunt doar și oameni răi, — vor fi denunțuri, răstălmăciri...

Nu, nici Terentie Procofievici, ucitelul din Peticeni, nici toți colegii lui, puși cu puțină lor învățătură, cu marea lor sărăcie, să rusifice pe copiii de moldoveni prin abecedar, nu îndrăzneau și nu puteau să se apropie de sufletul plin de urât și de amărăciune al Moldovenimii, căci și ei aveau sufletul gol și plin de urât, iar de sătenii moldoveni erau socotiți ei, bieți învățători, tot ca niște nacialnici, plătiți de stăpânire, ca uciteli „muciteli“ (schingiuitor), cum le spuneau în consonanță Rușii.

Tot stăpânirea le-a pus ca îndrumători, dar și ca păstrători al ordinei și liniștii, pe Grigore Iapă Scurtă (staroste) primarul și pe Ivan Vasilievici Ivanov-pisarul.

Dar și d-nu Iapă Scurtă, gospodar cuprins, cu puțină știință de limbă rusească, de când a fost cinci ani la moscali și Pisarul Ivanov, un venetic bețiv și decăzut, singuri nu'și puteau umple golul sufletului și urâtul vieții, decît înneecîndu-le în băutura, plătită de săteni ca mulțumită și aldămaș pentru actele, pe care le tocmeau.

Le-a mai dat stăpânirea, ca o călăuză sufletească, pentru moldovenii din Peticeni și ca un mîngietor, un om învățat, bogoslov, pe părintele Eremia Laurițchi.

Cu harul lui, cu învățătura lui, cu cărțile multe, pe care le învățase și cu acele multe — slavone și rusești — pe care le avea în casă, ar fi putut părintele Eremia Vasilievici, cum îi spunea prietenii, să mîngîie sufletele moldovenilor, să le gonească urâtul din suflet, să'i îndrumeze spre lumină.

Este adevărat, în acest scop părintele făcea toate slujbele duminicile și sărbătorile, după tipicon, după poruncile stăpînirii și după cum a învățat, în slavonește; se ruga pentru împărat, arhieru și popor, citea predicile și manifestele împărătești cînd veneau. Se îngrijea și de biserică, a făcut una nouă, mare și înaltă, de piatră, a împodobit-o cu icoane noi, de culori vii — albastre și roșii — a multor sfinți noi rusești. Ce i se mai putea cere? El a învățat mulți ani, în multe școli, a pătruns în adîncimile dogmelor, în deosebiri cît de mici și tainice dintre rituri și erezii; știa bine istoria bisericii rusești, toate dovezile împotriva lipovenilor, molocanilor, protestanților, a hliștilor mistici, a ștundiștilor raționaliști, el cunoștea și marea literatură rusească și mișcările politice din Rusia, era bine pregătit pentru a fi preot la ruși; dar de pe pedestalul înalt și puternic al științei și culturii lui, el nu se putea scobori pentru a înțelege și pătrunde în sufletele moldovenilor, pe care trebuia să-i îndrumeze, fiind un înstrăinat de ei și chemat să-i rusifice pe calea bisericii. Nici ei nu puteau pătrunde și înțelege pe părintele Eremia.

De treizeci de ani, de cînd murise bătrînul lor preot moldovean, nu prea învățat, dar pătruns de aceeași credință și milă creștinească de oameni și suflete, ca și ei: de cînd bisericuța lor mică și bătrînă cu vechi icoane sfinte, prapore și cruci, zugrăvite cu sfinți drepti, după pisanie, cu vopsele șterse, cu sfeșnice de lemn, cu candelă și

lumînărele mici, a fost dărîmată și s'a înălțat biserica mare și rece de piatră, cu turlile verzi în formă de ceapă, ca la bisericile și palatele tătarăști din Asia, cu icoane aurite, cu cruci și prapore cu pecețile împărătești; de cînd slujba se făcea mai numai în slavonește, iar psaltul cel bătrîn, ce le cînta și citea pe înțelesul lor, a fost înlocuit cu un psaloscic rusificat; de cînd nu se mai cerea jertfă și milă pentru săraci și biserică, ci plată tot mai mare pentru servicii prestate, — încet, încet, tot mai mult și mai mult, țăranii moldoveni s'au înstrăinat de biserica rusească și de clerul rusificat. Simțeau ei în adînc, că nici biserica aurită, mare, cu cupole verzi, nici preotul învățat — nu erau ale lor și pentru ei — ci ale împărăției și pentru proslăvirea puterii ei.

Și bietul părinte Eremia, cărturar învățat, aruncat în acest sat sărac și izolat, plin de glod, de oameni străini de neamul lui, fără carte și cultură, pe această vreme cenușie și tristă, se plictisește și el în confortul casei și gospodăriei lui bune și bogate, cu toată siguranța viitorului lui fără griji; se plictisește amar de golul și urîtul din el și din jurul său, pe care îl simte așa de adînc și fără de eșire, încît nu mai caută să-l umple nici din cărțile multe, mari și grele, legate și așezate în rafturi, de care s'a săturat încă din școală, nici din alte isvoare. Părintele Eremia vegetează, se acopere de grăsime la trup și la creier.

În mijlocul satului mai stă încă un așezămînt împărătesc pentru popor, ca să uite urîtul și necazul — „cazeonnaia vinnaia lavca“, — cîrciuma monopolului statului. Casă mare și arătoasă. Într'un colț are o icoană cu candela aprinsă, pe un perete portretul împăratului și sfaturi contra beției, împrejur stau rafturi cu sticle de toate mărimile, pline cu rachiu, astupate cu dopuri de plută și pecetluite cu ceară. La tejgea stă un funcționar rus și vinde; dar nu e voie să stai în cîrciumă, să vorbești cu cîrciumarul, să destupi sticla, să iei un gît; plătești, iei sticla și ieși afară. Vin oamenii, iau sticlele, se duc acasă, beau, mai uită necazurile, dar cînd se trezesc din beție, golul și urîtul le simt mai mari și mai adînci.

Mai era la marginea satului curtea boerilor moldoveni de altă dată, acum închisă și pustie. Moșierii cei bătrîni au murit de mult; iar cei tineri s'au înstrăinat, sunt în slujba împărăției — ofițeri sau cinovnici — cine știe pe unde.

Pe lîngă curte au rămas numai vechilul și vătăfii, care caută să scoată din dijmă și măsurătoare cît mai mult pentru ei, sărăcind pe boeri și pe locuitori.

Altă dată, se zice, că boierii stăteau aici la curte, vorbeau cu oamenii; prin slugi se mai aflau dela curte vești din lume. Acum și acolo e pustiu.

În așa împrejurări, bieții creștini moldoveni din satul Peticeni, ca și din alte sate din Moldova dintre Prut și Nistru, rămași singuri în pustiul vieții, neliniștiți și îngrijorați, se întrebau în sufletele lor: „pentru ce păcate, pentru ale cui păcate suntem noi osîndiți să

ducem numai viața de trudă și urît, fără nici o bucurie. fără nici o lumină, fără nici o mîngîiere“.

Ei înțelegeau și simțeau cuvintele Celui răstignit pe cruce: „Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M'ai părăsit“.

Și în desnădejde, se rugau Lui pe limba lor:

„Doamne iartă-ne nouă păcatele noastre“.

„Doamne miluește-ne pre noi“.

„Prea Sfîntă Născătoare de Dumnezeu, mîntuește-ne pre noi“.

Atît le-a rămas în sărăcia și neputința lor să spuie și să facă, după o sută de ani de oblăduire rusească

II

U C E N I C U L

Și totuși, pe timpul acela urît, pe ploaia mărunță, neconținută, pătrunzătoare și rece, prin glodul și băltoacele de pe drumuri, pe amurgul întunecos al serii, cînd nimeni, de săptămîni de zile nu îndrăznea să iasă, sau să vie în sat, un om mărunțel s'a strecurat, nevăzut de nimeni, în Peticeni.

Imbrăcat, peste cojocel, cu un suman scurt pînă la genunchi, strîns cu o curea la mijloc, cu o căciuliță neagră de miel pe cap, cu ciubote trainice, c'un băț în mînă, o desagă pe umăr, plin de glod peste tot, așa că nu i se vedeau decît ochii strălucitori, Gheorghe Grigorean trecea nebăgat în seamă, nu numai în seara aceia la Peticeni, ci, ori cînd și ori unde. Ca orice țăran din Moldova, de sub stăpînirea rusească, afară de rare excepții, căta să aibă o înfățișare, o îmbrăcăminte, un mers de așa fel, încît să nu se deosebească cu nimic de oricare altul, să se confunde cu culoarea colbului, glodului, pămîntului, să se strecoare nebăgat în seamă de curioși, de streinii cari l'au invadat și, cu deosebire, de oamenii stăpînirii, cari, dacă îl văd, îi cer hîrtii, dovezi, scopuri, impozite, prestații, explicații.....

Grigorean a pătruns, nesimțit de cîini, în ograda cumnatului său, Costache Pîrău, dela marginea satului, a trecut în tinda întunecoasă, unde și-a scuturat ciubotele de glod și a intrat deadreptul în odaia, abia luminată de focul dela vatră și de o lampă mică de sticlă.

— Bună seara, cumnate; bună seara, soro.

— Bucuroși de oaspeți? începu el scoțîndu-și cușma din cap.

— Bună seara, răspunse gazda, sculându-se de pe laviță și căutînd să-și recunoască oaspetele, plin de glod.

— Tu ești Gheorghe? Ce nevoi de poartă pe vremea asta urîtă tocmai pe la noi?

Dela vatră s'a ridicat Maria, sora lui Grigorean, plină de bucurie și voind să-și sărute fratele.

— Stai soro să mă desbrac, să mă curăț de glod și apoi ne vom hiritisi.

Și-a scos sumanul ud și l'a întins în tindă cu căciula, și-a mai curățit puțin cu o surcică glodul de pe cizme; s'a spălat, s'a șters și apoi a dat mîna cu cumnatul și sora sa și s'a sărutat cu ei.

S'au așezat cu toții lîngă vatră, pe scăunele mici, în jurul unei mese rotunde, joase, de brad, pe care era întinsă o mămăliguță rece, acoperită cu un șervet, niște fasole fierte și o căpățîna de curechi murat. Mînceau încet și tacticos. Gazdele, rar, întrerupeau mîncarea prin întrebări despre părinți, rude, prieteni, iar Gheorghe răspundea scurt și tacticos.

După masă, Maria a pus pe o laviță o perniță, pentru oaspe, o alta pe altă laviță pentru bărbat, le-a așternut cîte un țol de învelit, iar singură, luînd furca, s'a suit pe cuptor, lîngă copii.

În tăcerea nopții, cu glas tihnit, a început Gheorghe Grigorean să povestească.

— Apoi cumnate, vin eu dela Mănăstire dela Balta, dela Părințelul nostru Inochentie. Am stat acolo trei săptămîni în rugăciuni și în slujbă. E bine și frumos acolo.

— Fusesem noi de Pocroave la Mănăstire la Dobrușa și acolo ne-a spus părintele Gherontie și alți oameni de ai noștri, că s'a ivit la Balta, la Mănăstire, la mormîntul Sfîntului Teodosie, un călugăr,— părințelul Inochentie,—moldovan de ai noștri, care a fost Poslușnic la Dobrușa și apoi a fost pe la alte Mănăstiri îndepărtate, s'a călugărit acolo peste Nestru la Balta și s'a făcut preot. M'am dus acolo cu alții.

— Părințelul Inochentie face slujbele moldovenește. Acolo, peste Nestru li se dă voe să facă slujbe moldovenește și el le face așa, cum n'am văzut și n'am auzit, de cînd sunt. Ți se cutremură sufletul și carnea de pe tine, cînd ridică el glasul de rugăciune către Dumnezeu, te pătrund fiori, te simți ridicat spre cer, uiți păcatele tale și stai, ca în rai, bucuros și cu lacrimi în ochi tot timpul, și nu bagi de seamă cum trece vremea. Așa glas, așa rugăciune, așa inimă, așa căldură, așa dragoste de Dumnezeu și de oameni,— n'am văzut.

— Și înțelegi rugăciunea și înțelegi sfințenia.

— Și vine lumea din toate părțile, tot moldoveni de ai noștri, de peste Nestru și de aici. Ii aduc daruri multe și scumpe, odoruri, pîine, colaci, covoare, pînză, bani și el toate le adună și toate le dă pentru biserică, pentru bolniță, pentru săraci și nimic pentru el. E Sfînt și drept înaintea lui Dumnezeu. El nici nu pune mîna pe daruri, le primesc oamenii lui, și după porunca lui, le împart.

— Și vin oameni la el, bărbați și femei și se spovedesc de păcate grele și el le dă canoane ușoare, le face rugăciuni.

— Și vin bolnavi mulți, de toate felurile și el le citește rugăciunile mari a Sf. Vasile și îi unge cu myr și îi stropește cu aghiazmă mare, pe mulți îi vindecă: adevărate minuni.

— Și cînd face el slujba cu credință și evlavie, cînd ridică el glasul tare și cutremurător, mulți păcătoși și bolnavi strigă și cad la pămînt, că es dracii și păcatele din ei și îi iau oamenii și îi duc afară și în bolniță, de se liniștesc oamenii și se curăță de păcate și de demoni.

— Și chiamă norodul și îi învață și le spune de toate, și tot pe moldovenește, și îi muștruluește pe cei răi, pe cei păcătoși și plini de draci. Și îi pătrunde pînă în adînc glasul lui tare și ochii lui, plini de foc, văd tot ce e în oameni și se cutremură oamenii de păcatele lor, cad la pămînt, îi cer ertare și se curăță de tot răul, de toată spurcăciunea, și pleacă de la el cu sufletul curat, vindecați de păcate, mîntuiți, liniștiți și vin acasă alți oameni. Hei!, mare lucru, sfînt lucru face părințelul!

— Propovăduiește în fiecare zi și în fiecare ceas și spune:

— Pocăiți-vă, că se apropie vremea de apoi. Nu vedeți voi semnele, ce s'au spus în evanghelie, iată: s'a sculat împărăție împotriva împărăției și norod împotriva norodului. N'ați văzut cum s'au sculat împărăția Japoniei, împotriva împărăției împăratului Rusiei și norodul Japonez și Koreian și Kitaiul împotriva noroadelor din împărăție — și n'ați văzut că, pentru păcatele noastre, împărăția a suferit. Cîți morți fără spovadă, și fără împărtășanie, — cîte păcate, cîte schilodiți și înrăiți, cîte femei văduve și copchii fără părinți, săraci, goi, plini de răutăți și păcate.

— Apoi, aste nu-s semne că se apropie vremea judecăți celei strașnice?

— Voi n'ați văzut, n'ați auzit cum umblă unii nebuni de dau foc, de pradă averi, fac bunturi și răscoale, ard biserici și curți boeștești, fură și ucid oameni și vite?

— Apoi asta nu-i semn că se apropie judecata strașnică?

— Și vin și pradă și ucid și varsă sînge de om și adună averi, caută pămînt, îl împart acum, cînd se apropie vremea de apoi, cînd mîine, poimîine — focul gheenei îi va cuprinde și în iad vor sta, schingiuiți de draci în vecii vecilor.

— La ce vor folosi oamenilor toate averile și bogățiile adunate?

— Adunați comori pentru Dumnezeu, gîndiți-vă la suflet, la mîntuirea lui.

— Iată ce spune părințelul și se cutremură norodul, că vede și simte, că el are dreptate, că se apropie vremea, că trebuie să ne pregătim de judecată, să ne gîndim la suflete nu la trupuri, să căutăm mîntuirea.

Gheorghe s'a sculat, a scos din sîn o cruciuliță de lemn și i-a dat-o surorii sale.

— Iată și ție dar dela părințelul. S'o pui la icoane că îi sfințită.

Apoi s'a îndreptat cu fața către cele două iconițe de hîrtie, în rame de lemn, ce erau bătute în cue, în colțul dela răsărit a odăii, înconjurat de busuioc și flori de cîmp, s'a pus în genunchi și a în-

ceput să-și facă cruce, să spue rugăciunile și să bată mătănii. Soră-sa și cumnatu său, turburați de povestirea lui Gheorghe, au venit la spatele lui, s'au pus în genunchi, au început să-și facă cruce și să bată mătănii.

Mult timp, în tăcerea nopții, a ținut rugăciunea lor. Apoi s'au culcat.

Pe cînd însă Gheorghe dormea liniștit, Costache Pîrău și nevastă-sa, stăteau culcați și cu ochii închiși, — turburați, se gîndeau la cele povestite, oftau din cînd în cînd și după ce au adormit, li se părea că văd biserica, văd pe Inochentie, văd judecata strașnică, — așa cum îi zugrăvită pe icoanele din Mănăstiri: cei dreپți la dreapta cu sfinții, preoții, arhieriei și călugării, iar cei păcătoși la stînga, în foc, înconjurați de draci roșii, cu coarne și unghii negre, cu cîrlige și cîngi de fier, schingiind pe păcătoși în cazane cu smoală, pe ruguri de foc. De asupra pe tronuri, Dumnezeu Tatăl, alături de Isus, iar la mijloc, sburînd în chip de hulub alb, Sfîntul Duh.

A doua zi dimineată, Gheorghe Grigorean ședea pe laviță în colțul de sub icoane. Acum, la lumina zilei, se putea vedea omul acesta palid, cu musteața mică, cu ochii adînci și strălucitori, cu o barbă mică neagră; — avea, cu toată talia mijlocie, mai mult mică, o musculatură puternică și mîinile mari și pline de bătăături, de muncitor de pămînt. Povestea celor cîțiva bărbați și femei, rude și prieteni ai lui Costache Pîrău, de cele văzute de el la Balta, de cele auzite acolo dela părințelul Inochentie, de vindecările lui minunate, de rugăciunile lui, de slujbele, de cuvîntările lui înfocate, în limba moldovenească, despre ticăloșia și păcatele lumii, de războaiele dintre împărății și neamuri, de bunturi și nelegiuiri, de apropierea sfîrșitului lumii, a vremii de apoi, de judecata cea de pe urmă, care se apropie. A scos din sîn o evanghelie moldovenească și a început să le citească: „Acum securea stă la rădăcina pomilor, deci ori ce pom, ce nu face rod bun, se tae și în foc se aruncă“. „Vai vouă, cărturari și farisei fățarnici, că închideți împărăția cerurilor înaintea oamenilor; căci voi nu intrați, nici pe cei ce vin nu îi lăsați să intre“.

Oamenii ascultau în tăcere și se cutremurau de conștiința, că sfîrșitul lumii îi poate găsi nepregătiți și plini de păcate.

Atunci Gheorghe s'a sculat, s'a întors spre icoane, a scos acatistul moldovenesc și a început să citească și să cînte cu glas pătrunzător: „Prea Sfîntă Născătoare de Dumnezeu, mîntuește-ne pre noi. Bucurăte Fecioară“.

Seara iar a venit alt rînd de oameni și Gheorghe nu ostenea să le povestească despre părințelul Inochentie, să le citească din evanghelie, să le citească acatistul Maicii Domnului și cîteva rugăciuni.

În cîteva zile, mare parte din sat știa de Inochentie, de sfîrșitul lumii, de cuvintele din evanghelie. Se vorbea în șoaptă dela om la om, ca de taină mare, așa că nici starostele, nici ucitelul, nici strajnicul, nici ureadnicul, nici stăpînirea nu au aflat nimic.

Oamenii erau liniștiți, rînduiți, luminați.

Acum ei înțelegeau toate zvonurile, toate bunturile, toate răskoalele, toate războaiele, toate sbuciumările, de care au auzit: lumea-i rea și ticăloasă, plină de păcate,— pentru că s'a împlinit măsura, se apropie sfîrșitul, vremea de apoi, judecata de pe urmă și își înțelegeau rostul viitor: să se curețe de păcate prin fapte bune, milostenie, jertfe, rugăciune, spovedanie. Totul era luminat, orînduit, drumul de viitor deschis: pregătire pentru judecata din urmă.

Și toți se gîndeau, că lumina aceasta, adusă sufletelor lor prin Gheorghe Grigorean, vine dela părințelul Inochentie și nădăjduiau în suflet, să meargă la el, izvorul luminei lor și al tămăduirii.

III

LA MÎNĂSTIRE. LA PĂRINȚELUL

Și așa umblau din sat în sat, pe ploaie și ninsoare, pe frig și pe căldură, pe glod și pe colb, Gheorghe Grigorean din Horăștii Lăpușnei, și Const. Turcanu din Tocuzul Tighinei, și Flor Singeapă din Ermoclia Cetății-Albe, Petre Tărîță și Petre Covaliu din Bălți, Simeon Livejoară, cu fratele său Ambros, din Cosăuții Sorocăi cu Ion Zăhăescu și Simion din Abacîjabaua Tighinei, Ion Gonța din Drăgușenii Chișinăului, T. Ropot și T. Tonicu din Horodștea Orheiului, Al. Donțu din Cotiugenii Mari ai Sorocăi, Vasile Condrea, dela Tocuz, Elisei Zlotea din Sălcuța și Filimon Postolache din Cerlina Sorocăi, Dim. Bumbu din Chișinău și Bartolomeu Mocanu din Selemet, Ilie Antocel din Feștelița, I. Munteanu din Căbăeștii Chișinăului și Gheorghe Grosu din Mireni și Ion Turcanu și Ion Movilă, călugări dela Sfîntul Munte Athos.

Risipiți cîte unul, cîte doi, se strecurau, în hainele lor spălăcite de ploi, vînturi, soare și geruri, acoperite de colb și glod, nebăgați în seamă de oamenii stăpînirii, de oamenii bisericii, ca niște umbre.

Cu evanghelia, acatistul Maicii Domnului și alte cîteva cărțuții sfinte, cruciulițe și iconițe în sîn, cu adîncă credință în suflet, cu frica de Dumnezeu, dar mai cu seamă cu mare frică de apropierea vremii de apoi, cu judecata cea strașnică, simțind că lor „celor neștiutori li s'a descoperit de Dumnezeu, cele ce sunt ascunse celor înțelepți și pricepuți“ și că au datorîia de a preveni pe Moldoveni și a-i chema la mănăstire, la Inochentie, ca prin învățătura și harul său, să-i lumineze și să-i ocrotească, nu știau oboseala.

Și Moldovenii îi credeau pe acești apostoli, care nu învățase decît vreo clasă-două slavone, oleacă de limbă rusească în armată și ce au putut, prin aceste mijloace, prinde din cărți bisericești și din cele ascultate la strana Moldovenească din mănăstiri.

Toamna, după sfârșitul muncilor, după ce își adunau cele de trebuință, sau primăvara, înaintea începerii muncilor, cete de bărbați, femei și copii moldoveni, în haine curate, cu desagii plini, sub îngrijirea unui propovăduitor de al lui Inochentie, străbăteau în căruțe șleahurile din Basarabia, sau în vagoane de marfă, pentru muncitori, cu preț redus, treceau Nistrul și se îndreptau spre Balta, la mănăstire, la Inochentie.

Mergeau tăcuți, cuviincioși; când erau întrebați de străini și de oamenii stăpînirii, spuneau că merg la iarmaroc, la vestitul iarmaroc din Balta. Numai ei, prietenii și rudele lor apropiate, știau adevărul, că merg să aducă jertfă, să ceară iertare de păcate, vindecare, mîngîiere, să scape de urîtul vieții, să-și umple golul sufletească, să înțeleagă, să fie înțeleși, ca oamenii între oameni, de o potrivă cu alții, să nu mai fie părăsiți și singuri.

Se apropiiau smeriți de locul dorit, se opreau afară, lîngă ograda de piatră a mănăstirii, pe toloacă, unde mii și mii de cai și căruțe de toate mărimile și culorile, erau lăsate într'o deplină neorînduială. Peste grăunțele și paiele risipite în toate părțile, sburau stoluri de vrăbii.

Negustorii de gogoși, de piroșci, de pîine, de zaharicale, de limonăzi de toate felurile, mișunau în toate părțile, în mulțime. Înaintea porții de intrare în mănăstire, erau așezate tărăbile negustorilor mai statornici.

Dela poarta de intrare în mănăstire, pînă la biserică și în toate părțile, sute și sute de bătrîni, bolnavi, orbi, chiori, ologi, ciungi, mutilați, desfigurați, murdari, cu însoțitori și diferite întocmiri pentru umblat și șezut, cu mîinle întinse, unii sunînd din clopoște, alții cîntînd, alții strigînd pe diferite tonuri, cereau milă dela mulțimea de trecători.

Peste tot, vederea, așezările și mișcările mulțimii acesteia dela mănăstire nu se deosebea de acelea dela orișice adunare a mulțimilor țărănești, dela orice iarmaroc.

Deosebire totuși era; lipseau înjurăturile, strigătele, străniile și tocmelele. Mulțimea toată era reținută, numai calicii țipau în aceleași tonuri și arătau aceleași urîțenii ca la iarmaroace.

Des-de-dimineată, spălați, pieptănați și curățiți dela drum, tot în grupuri, ca să nu se rătăcească, cu sticle de untdelemn, prescuri, lumînări de ceară și tămîie, învelite în prosoape, basmale sau șervete, intră pelerinii în pridvorul bisericii, așteaptă pe călugărul dela ușă să le scrie pomelnicul, pentru vii și pentru morți, recitînd cu oftăte întrerupte: „pe Ion și iar Ion și Maria și Pantelimon și Gheorghe și iar Gheorghe...“, lasă pe talgerile pomelnicelor pitacii lor de aramă, plini de sudoare, scoși din basmalele sau pungile, pe care le țineau în sîn, și cu lumînările lor galbene, cuviincioși și smeriți, se îndreaptă mai întîiu la racla lui Teodosie, fondatorul mănăstirii, care, deși oficial nu era declarat sfînt, era socotit ca atare și de care se vorbea că face minuni; apoi se îndreaptă spre sfintele

icoane și altar să se închine; își fac cruce, bat mătânii, sărută icoanele, aprind lumînările lor și le pun pe sfeșnice și iar se închină și așa trec la rînd pe la toate icoanele și sfeșnicele; apoi se retrag umili la un loc liber, mai la spate, după cuviință și obicei, — bărbații la dreapta și mai în față, iar femeile la stînga și mai la spate, — și așteaptă începutul slujbei, ascultînd între timp, pe călugărul care citește slavonește și pe care ei nu-l înțeleg.

Dar iată că, în sfîrșit, vine el, Inochentie, părințelul. Înalt, bine făcut, voinic, uscat, drept, subțire, cu haine călugărești de șiac negru, obișnuit, cu potcapul și vâlul negre, care îi acopereau fruntea și părul; barba mare și mustățile negre îi acopere gura și toată partea de jos a feții, din care nu rămîn decît nasul drept și puternic, puțină frunte de sub potcap, puțin obraz, sprincenele lungi stufoase și ochii mari, negri, adînci, vii și aprinși; în mîna stîngă, mare și noduroasă, ține niște mătânii, făcute din păr, iar în dreapta o cruce mare de argint. Merge drept, calcă puternic, svelt și repede, nu se uită nici la dreapta, nici la stînga. Poslușnicii tineri îi fac, printre lumea, care smerită, se dă în lături, un drum larg și drept pînă la altar.

E lume multă, popor de rînd, femei, bărbați, copii; mirosuri grele de cizme, cojoace, căciuli, haine, sudoare și trupuri omenеști nespălate, amestecate cu fum de tămîie, îmbîcsesc aerul.

Incepe slujba, ca de obicei, după tipicon, dar acum și din altar și de la strană, se aud cuvintele sfinte, demult dorite, numai în limba lor, cea moldovenească, pe care nu o auzeau decît în parte și cîteodată, în bisericile lor din Moldova, de sub stăpînirea rusească.

Simțeau acum o bucurie tainică, simțeau și o mîndrie, căci înțelegeau: li se muiau inimile, cuvintele sfinte pătrundeau în ei, nu săreau ca bobul de perete, cum li se întîmpla întotdeauna, cînd ascultau slujba slavonă a preoților de acasă.

Dar, pe lîngă aceasta, glasul acela al lui Inochentie, puternic și modulat, — cuvintele, mai mult cîntate decît spuse, — clar, ritmic, rar, cu evlavie, cu simțire, cu durere; — cuviința și simplitatea tuturor celor din biserică, ingenuncherile, mătâniile făcute de toți spontan, ritmic; — cîntarea, la care luau parte unii din mulțime, forma la toți, cei adunați, o emotivitate, o stare sufletească comună de supunere și consimțire respectuoasă și evlavioasă.

Cînd la strigarea „capetele voastre Domnului să le plecați“, — se plecau toate capetele, — se simțea că se plecau și toate sufletele; — cînd se cînta: „sus avem iniminele“, — într'adevăr se simțea de fiecare o înălțare sufletească și o înălțare a inimilor către ceruri. În biserică, în slujbă, se simțea de toți că se petrece o taină, căci toți cari făcuseră drumul lung și obositor pînă aci, toți acești umili, credeau, vroiau să creadă; — naiv, primitiv, dar sincer și cu putere. Contrastul între această stare de înălțare, taină și sfîntenie și stările sufletești ale unor suflete slabe, bolnave, a unor conștiințe încărcate cu păcate grele, le turbura adînc; le cutremura adînc

simțirea nedemnității lor, necuviinței lor de a fi intrat cu sufletele lor păcătoase, în această atmosferă de taină și sfințenie, îi speria atât de mult, că unii nervoși, isterici, epileptici, pierdeau cunoștința, cădeau jos, strigau, erau apucați de spasme. Cei din biserică înțelegeau aceasta, îi ajutau pe nenorociți, îi scoteau afară. Dar ei înțelegeau și se încredințau mai mult de puterea aceia mare, înaltă și dreaptă, care împinge pe omul păcătos să se cutremure de păcatele sale.

Smeriți și umili, cu mâinile în cruce pe piept, spovediți și curățiți de păcate, se apropiau pentru împărtășanie, rînduri de bărbați, femei și copii. Se întorceau în grup, cu ochii plini de bucurie, că s'au învrednicit să se împărtășească de sfintele taine și ascultau încordați, rugăciunea de mulțumire Domnului, pentru această învrednicire, cu atât mai mare, că au primit-o din mâinile lui Inochentie.

După slujbă începeau parastasele cu pomenirea morților și acatistele.

Mulțimea era tot timpul ținută în atmosfera încordată plină de evlavie.

La eșirea din biserică, părintele Inochentie binecuvânta pe fiecare în parte, îi dădea anaforă și îl ungea cu mir.

La trapeza specială a mănăstirii, făcută anume pentru pelerini, din cazane li se dădea mîncare de post și pîne. Mulți aduceau și merindele lor de acasă. După masă mulțimea se risipea și căuta să se odihnească de trudă și emoții pe unde putea, pentru ca s'ar seară să meargă la noi slujbe în biserică, la spovadă, la acatiste și altele.

Mulți se duceau la chiliile lui Inochentie, unde era înconjurat de cei mai aproape ai lui, de cei cari au răspîndit faima sfințeniei lui și a cuvîntului lui, prin întreaga Moldovenime. Erau acolo și Gheorghe Grigorean, Simion Livejoară, Gonța și alții. Erau acolo și surorile Antonina Turcuman, Iulita Gorea, Ecaterina Cocier, Areta Morțun, Glicheria din Mîrzaci, Eufimia din Gîrboveț și multe alte „fecioare înțelepte“.

Acolo, în chiliile părințelului se primeau darurile de ucenicii lui Inochentie. Acolo părințelul primea bolnavii și bolnavele, le citea rugăciunile mari, îi ungea cu sfîntul mir, îi stropea cu aghiazmă și apoi îi trimetea în bolnița făcută de el, unde erau adăpostiți.

Acolo, în cercul intim, dar și în biserică și în curtea bisericii, de pe un loc mai înalt, de sub un pom, ținea părințelul cuvîntările lui pline de foc.

— „Bine că ați venit aici, că aici auziți adevărul adevărat și trebuie să-l înțelegeți, că sunt trimis să-l spun în limba noastră, ca să-l înțelegeți și să ascultați și să faceți după poruncile din Evanghelie“.

— Nu mai e mult, se apropie timpul, vine vremea de apoi și judecata cea de pe urmă!

— Sunt semne; s'au arătat semnele. „Cînd ucenicii l'au întrebat pe Christos: care va fi semnu venirii Tale și a sfîrșitului veacului, El le-a spus: voi veți auzi războaie și știri de războaie, căci se va ridica neam peste neam și împărăție peste împărăție și va fi foamete și cutremure pe alocurea“.

— Apoi voi nu ați văzut că s'au împlinit semnele, cu războiul între împărăția rusească și Iaponți? Că s'a sculat împărăția împotriva Iaponților, Kitaiului și Koreilor și a fost împărăția creștină bătută de păgîni?

— Apoi n'ați văzut bunturi și răscoale, care sunt în împărăție? Toate acestea sunt semnele lui Hristos din Evanghelie

„Și eu vă spun vouă că va fi un război mare și Basarabia se va despărți de Rosia. Se apropie vremea și împărat nu va mai fi. Aista-i cel de pe urmă. Gătiți-vă de marea judecată, de strașnica judecată!“

Gândiți-vă, pocăiți-vă!

— Nu vă spurcați cu tutun, cu beții și cu sudalme — că nu vă dau crucea s'o sărutați, — că nu sunteți vrednici. Dacă vă pocăiți, dacă vă spovediți și nu mai greșiți, vă voi erta.

— Nu mâncați carne de porc, că este spurcată, că Hristos a trimis dracii și i-a sălășluit în porci.

— S'a trecut vremea de însurat și de măritat! S'a apropiat sfîrșitul; copiii de acum sunt neascultători; iar cei, cari vor fi de acum înainte, vor bate și ucide pe părinții lor, ca niște diavoli văzuți.

— De aceia vă zic, timpul este scurt de tot; așa că și cei cari au femei, să fie ca și cum n'ar avea!

— Neînsuratul poartă grija de cele ale Domnului, cum să placă lui Dumnezeu, iar care s'a însurat, poartă grijă de cele ale lumii, cum să placă femeii; nemăritata poartă grija de cele ale Domnului, să fie sfîntă și cu trupul și cu sufletul, iar care s'a măritat, poartă grija de ale lumii, cum să placă bărbatului.

— De aceia vă spun vouă, să trăiți ca frați și surori, iar femeile să-și tundă părul, ca să nu ispitească.

— Pocăiți-vă, că aveți păcate grele de ispășit, sunteți robiți necuratului. Iată cîți bolnavi vin aici, necuratul a intrat în ei pentru păcatele lor și îi chinuește și chiar pe unii copii, cari n'au păcătuit, ei suferă pentru blăstămii părinților, cari, cînd se mînie, zic: „du-te la dracul“, „să te ia dracul“.

— Păcatele îl părăsesc pe om, cînd își scimbă viața; păcatele ies și prin boală, prin spuzeala pe trup, căci bolile sunt pe urma păcatelor.

— Pocăiți-vă și faceți fapte bune! Faceți fîntîni noi și adînci; că atunci cînd va veni ceasul și se vor prăbuși fîntînile vechi, și va săca apa din ele, să găsiți în acele făcute pe bani adunați dela toți, curați, fără păcate, — apă și să potoliți setea și focul ce vă va cuprinde.

— Faceți și sfînțiți cruci, — că fug dracii de ele!

— Ajutați pe săraci, ajutați bisericile! Ce vă trebuie avere, ce vă trebuie pământ acum, când se apropie sfârșitul? Mîntuiți-vă sufletele. Mai degrabă va trece cămila prin urechile acului, decît cel bogat în împărăția cerurilor.

— „Aveți încredere în Dumnezeu; aveți încredere în mine. În casa Tatului Meu sunt multe locuințe. Mă duc să vă gătesc loc“.

— Spovediți-vă și împărtășiți-vă, ca să fiți gata oricînd.

— Cine mă va urma și se va găsi cu mine în timpul marei și strașnicei judecăți, îl voi ține în ograda mea de oi albe, curate; cine va rămîne în afară de ograda mea, se va duce în focul Gheenei.

— Celor ce mă vor urma, celor curați și credincioși, le voi trimite vorbă, cînd va fi timpul aproape, ca să vie să stea în ograda mea, cu mine întru întîmpinarea Domnului.

Și asculta mulțimea și credea. Izvora atîta putere, credință, suflet și atîta taină din omul acela, că mulțimea se supunea. Ea simțea și înțelegea vorbele lui Inochentie, care luminau lucrurile vag auzite — și le explicau în cadrul tradiției și priceperii lor, asupra tuturor sbuciumărilor lor. Mulțimea îl credea pentru că era Moldovan de ai lor, — le vorbea moldovenește și îi înțelegeau vorba; — pentru că faptele lui se potriveau cu vorbele, pentru că nu aduna arginți, ci dădea săracilor tot ce primea, pentru că mîncea cu ei, vorbea cu ei, pentru că, pe lîngă lumină, le dădea mîngîiere, prin rugăciuni împreună, prin cîntări împreună, prin binecuvîntarea lui. Ei ascultau pe Inochentie și nu pe alții, mari, învățați și puși anume să-i învețe, pentru că era de-a lor. Intre Inochentie și pelerinii lui moldoveni, se întocmea un legămînt tainic, pentru că în el puneau ei nădejdea mîntuirii sufletelor lor chinuite de trudă, urît, suferințe, sărăcie și izolare, fără nici un ideal.

IV

A C A S Ă

Costache și Ana Pîrău, cu copiii, se întorceau acasă dela Mănăstirea Balta, schimbați cu totul. Simțeau adevăr și lumină în suflete. Spovediți, împărtășiți, curățiți de păcate, erau liniștiți. Sufletul, mîntuirea lui, viața după Evanghelie, postul, rugăciunea, pregătirea pentru judecata strașnică, dar dreaptă și pentru altă viață, căuta să-i stăpînească.

Toate pornirile trupești, toate relele, trebuiau înfrînte. Acum nu se mai simțeau singuri, aveau frați și surori, cu care mergeau împreună. Promise, ca și ceilalți, dela Inochentie, cruciulițe, pe care le atîrnase de gît și copiilor.

În desagă, învelite în prosoape curate, duceau acasă prescuri sfințite, iconițe, cruciulițe, cîte o sticlută cu mir sfînt, una cu

aghiasmă, tămîe, cîteva lumînărele de ceară, două cărți: o Evanghelie și un acatist al Maicii Domnului în Moldovenește, simboluri de legătură și credință comună cu Inochentie, dela care, toate aceste lucruri aveau putere tainică.

Incepea primăvara; din pămîntul moale, înfoiat, ieșeau aburi. Toți oamenii din sat simțeau chemarea primăverii, chemarea pămîntului de a fi lucrat. Din pămînt ieșeau mii de gîngăni, colțul verbei se arăta sfios la lumina mai caldă a soarelui. Era postul mare. În toate părțile se scurgeau apele turburi și se uscau glodurile.

Cu toată puternica chemare a primăverii și pămîntului, Pîrau acum n'a îndrăznit să înceapă lucrul, cum făcea altădată, fără să fi făcut cu frații și surorile lui de credință nouă, sfințirea aghiesmei, rugăciuni și acatistul Maicii Domnului.

Greu li era lui Costache și Anei, oameni tineri, căsătoriți din dragoste, în toiul primăverii, cînd seva pornită din pămînt trezește viața în toate, cînd aerul de primăvară îmbată, cînd ciripitul păsărilor, care se cheamă, îmboldește instinctele, să trăiască ca frate și soră.

Dar frica de apropierea sfîrșitului lumii, de păcat, îi reținea și îi ferea pe unul de altul, ca ispita și diavolul să nu-i ducă în păcat trupesc. În muncă, rugăciuni și post, căutau scăpare de ispită. Învățau singuri și învățau și pe alții pe de rost, rugăciuni, cîntece, acatiste, texte din Evanghelie.

Veneau la ei rude și prieteni, îi întrebau, îi ascultau, dar nu-i înțelegeau.

Ce fel de oameni sunt ei acum? Cum pot trăi ei așa: frate și soră. Bine, cînd ești; dar cînd ești bărbat și femeie cu cununie, după lege?

Ce sunt ei călugări? să se ducă la mănăstire. Dar așa, în lume, e lăsat de Dumnezeu, e legea firii și spune și la Scriptură, s'a citit la cununie: înmulțiți-vă și stăpîniți pămîntul. Se mirau oamenii și dădeau din cap semnificativ femeile.

Se mira și preotul din sat, văzînd pe mulți din păstoriții săi, bărbați și femei, că poartă cruciulițe peste haine, nu beau rachiu, nu mănîncă carne de porc, își spun frate și soră, vin la biserică des și cîntă împreună, femeile și-au tăiat părul. Că nu le ajunge biserica. A aflat că se adună serile la Costache, care le citește acatiste, bucăți din Evanghelie și cîntă împreună rugăciuni; nu se ascund și vorbesc pe față că au fost luminați de părințelul Inochentie, că înțeleg să trăiască pe dreptate, după Evanghelie și legile Dumnezeiești, să se păzească de necurat, să se pregătească de judecata care se apropie.

Se uitau și oamenii din sat la ei cu mirare, ca la ființe, care au văzut și știu lucruri, pe care ei nu le-au văzut și nu le știu. Vedeau la ei o tărie, o lumină, o demnitate nouă, izvorîată din legătura cu Inochentie

Cu cît erau mai umili ei, cu cît mai mult vorbeau de păcatele lor și a lumii, cu atît îl proslăveau pe Inochentie în fața tuturor.

— Părințelul nostru are dar dela Dumnezeu. El este ca și Sfîntul Ilie Thebeianul și Sfîntul Ion premergătorul; el este trimis cu cuvînt de foc să ardă inimile, cu glas tunător, să cheme oamenii la pocăință. El știe toate, că are harul dela Sfîntul duh; prin el vorbește Sfîntul Duh; în el este sălășluit Sfîntul Duh.

Dar noilor credincioși nu li se părea că fac de-ajuns pentru mîntuirea sufletelor lor: post, rugăciune, cîntare, feriri de păcate trupești. Și au hotărît, împreună cu prietenii dela Abaclîdjaba, sat din Bugeacul secetos, cu puțină apă sărată și sălcie, să facă o fîntînă nouă, adîncă curată, ca să fie pomană de sufletul morților, de jertfă celor vii și de pregătirea pentru vremea de apoi, cînd vor seca toate izvoarele, pe cînd acesta adînc, curat, făcut din jertfa și munca tuturor, sfințit cu aghiasmă și mir dela Inochentie, va fi nesecat pentru potolirea setei aceleia groaznice, ce va fi atunci.

Au pornit veste prin satele apropiate și se adunau oamenii la locul ales, unde au pus o cruce, mese și icoane, au făcut sfințirea aghiesmei, rugăciuni și cîntări.

Darurile le așezau pe mesele puse. Mulți s'au prins să se ducă la depărtări mari cu munca și vitele lor, să care piatră pentru lucrul sfînt. Mergeau cu capul gol, fără mîncare pentru ei și pentru vite, cîntau rugăciuni.

Cînd s'au adunat toate cele de nevoie, au pornit, tot în cîntece și rugăciuni, la lucru greu, neîntrerupt ziua și noaptea, la lumina lumînărilor de ceară și a candelor, ca să nu fie părăsită fîntîna niciun ceas, ca să nu pătrundă în timpul acelei părăsiri a lucrului, diavoli, ca să strice și să spurce treaba curată și plăcută lui Dumnezeu, căci nu era făcută de un om din banii lui păcătoși, pentru păcatele lui, ci de toți oamenii, din prinosul tuturor, din munca și darul tuturor, cu rugăciunile tuturor, pentru păcatele tuturor.

Lîngă fîntînă au făcut cruce mare de piatră și o firidă cu icoane. La sfințire a venit multă lume din toate satele și au adus multe daruri și au luat aghiasmă din apa sfințită din această fîntînă. Se vorbea că mulți bolnavi, spălați cu această aghiasmă, s'au vindecat. După sfințire, sărbătorile și duminicile, se aduna lumea la fîntînă, făcea sfințirea apei și multe daruri se adunau. Iar toate darurile acestea și banii, se trimiteau prin oameni de încredere la Balta. Și așa au făcut fîntîni sfinte cu izvoare nesecate la Rădeni-Orhei, la Tocuz-Tighina, la Horăști-Chișinău, la Cimișlia și au fost și minuni și vindecări.

Pentru a scăpa de ispită și păcate, Costache Pîrău. a mers singur tot timpul la muncă, la fîntînă, la adunarea și păstrarea darurilor și la ducerea și trimiterea lor la Balta. De multe ori mergea cu cumnatul său Grigorean și cu alții, iar casa și gospodăria rămîneau pe seama nevestii, de care se ferea.

Viața ucenicilor lui Inochentie, rugăciunile și cîntările lor moldovenești, propovăduirile lor, fîntînil pe care le făceau, hagialîcurile la Inochentie, atrăgeau multă țărănime moldovenească la ei și numărul credincioșilor, în numele lui Inochentie, sporea din ce în ce mai mult. Erau mii și zeci de mii de credincioși.

Unii preoți, nici nu băgau în seamă ce se petrece cu parohienii lor; alții se bucurau chiar, că vin mai mulți la biserică, dar cei mai mulți au observat că se petrece ceva neobișnuit, că creștinii aceștia buni, se înstreinează de ei, sunt conduși de alții, sunt duși în altă parte, nu la ei, că adună prea multe daruri, prea mulți bani, prea multe pomeni, dar toate acestea nu mai trec prin mîna lor, a clerului instituit, ci prin alte mîini și se duc în altă parte.

Unii preoți au început să se îngrijoreze, să cerceteze, au început să se adune, să se sfătuiască ce e de făcut, ca oițele lor să nu plece din ocolul lor în altă parte și să-i lase pe ei tot cu mai puțină lînă și lapte. Nu știau ce se petrece, li era frică pe timpurile acestea turburi să nu fie învinuiți că n'au denunțat stăpînirii mișcarea aceasta neobișnuită, adunările acestea, care poate au în dedesupturile lor necunoscute, viclenii și porniri împotriva bisericii și stăpînirii.

Și au început să scrie rapoarte I. P. S. Episcopului Chișinăului și Hotinului. Intîi au scris preoții din ținutul Hotinului, de pe malul Nistrului, cari vedeau mii și mii de căruțe trecînd Nistrul spre Balta și întorcîndu-se de acolo.

Apoi și alții ca să nu rămîie în urmă. Au început să scrie și în gazete și preoții și laicii, că se petrec minuni la Balta, dar mai cu seamă că s'a petrecut minunea mare, că s'a ivit un fel de neam de oameni, din împărăție, un neam necunoscut pînă atunci în lumea intelectuală din Rusia, de acei cari citesc cărți și gazete, învață în școli și fac politică, că oamenii aceștia sunt creștini pravoslavnici, se duc la o mînăstire, unde un călugăr de al lor le face slujbe pe o limbă necunoscută, pe limba lor, — că acest neam se cheamă moldoveni, că trăesc în gubernia Basarabiei și prin Podolia și Cherson, iar că proorocul lor se cheamă Inochentie. Bine înțeles că în mersul vieții rusești de atunci, toate aceste informații erau trecute sub rubricile faptelor diverse și a curiozităților.

V

STĂPÎNUL ȘI ARHIEREUL

Era o dimineață frumoasă de primăvară. Iarba încolțise verde și fragedă pe peluzele din fața bisericii și palatului albastru cu mezonin a Mitropoliei Chișinăului și a Hotinului. Grădinarii și poslușnicii lucrau la ridicarea gunoiului, la săpat, greblat și răsădit flori pe marginea peluzelor.

Se isprăvise slujba în biserica Mitropoliei; — puținii credincioși, cari, în această zi de lucru, fuseseră acolo, se risipeau pe lângă cele două șiruri de calici dela poartă, păzită de doi gardiști.

Din grădina din spatele palatului, după o plimbare de dimineață, Prea Sfințitul Episcop al Chișinăului și Hotinului, intra în camera sa de lucru, urmat la cinci pași de cheleinicul și secretarul său. Înalt, voinic, plin, cu ținuta dreaptă și mers hotărât de fost militar, la care zîngănitul pintenilor era acum înlocuit cu zîngănitul mătăniilor de argint, în haină de mătăasă albastră deschisă, cu scufie moale de catifea în cap, I. P. S. părea îngrijorat. Fața lui roșie, cu barba și mustățile negre, cu multe fire de argint, era luminată de ochii mari cu privire dreaptă și cruntă; — gura mare, cu buze cărnoase, era închisă și dinții strînși, sprîncenele lui stufoase, erau încruntate.

Iar primise vești rele.

Fusese trimis în această parte mărginașe a împărăției rusești, cu neamuri străine, în aceste timpuri de turburări, după războiul ruso-japonez, după răscoalele sîngeroase, după introducerea formelor quasi-parlamentare în statul tradițional absolutist, el, Serafim, pentru calitățile lui deosebite în slujba de militar de carieră, din familie aristocratică, Ciceagov și pentru credința lui de creștin ortodox, călugăr, repede înaintat dela gradul de colonel de artilerie din Petersburg, la gradul de episcop al Chișinăului și Hotinului, cu scop anume ca, cu mîna lui energică și sigură, să îndrepte greșelile și slăbiciunile predecesorilor, să combată orice tendințe, ce se arătase, de separatism moldovenesc, orice tendințe liberale și mai cu seamă pe cele revoluționare, să întărească spiritul adevărat rusesc și partidul adevăraților ruși, singurul sprijin socotit sigur al împărăției absolute și ortodoxiei oficiale.

Știa bine din instrucțiunile primite, că încă sub episcopul Serghie (1882—1891), peste tot în bisericile eparhiei, s'au introdus slujbele în limba slavă. Dar că episcopul Iacob, prin slăbiciunea lui, pe la 1900, arătînd Sinodului că „Acum Moldovenii sunt lipsiți de putința de a-și satisface nevoile religioase“, — a obținut să se facă unele slujbe și tipărituri moldovenești, iar în timpul revoluției, la 1905, episcopul Vladimir, după cererea adunării preoților, în scop de apropiere între cler și popor și ridicării nivelului moral și cultural, a aprobat întocmirea unei tipografii moldovenești, din fondurile donate și adunate.

Fusese primit, aici în Basarabia, cum se cuvenea, cu cinste și supunere. Nu văzuse, nu simțise nici-o opunere, nici-o rezistență. Totul era în ordine și în biserică și în viața civilă, militară și obștească. Toate aparatele bisericii, cele de stat și locale, funcționau normal. Nu erau aici nici răscoale, nici mișcări, nici curente neobișnuite. Pacea și liniștea domnea peste tot. Dar acest înalt preot, deștept și fierbinte patriot rus, care văzuse cu ochii lui, în alte părți din Rusia, cum, din senin, fără semne prevestitoare, cînd totul părea că merge normal, în pace, liniște și ordine, au apărut mișcări, răscoale,

vărsări de sânge, prădăciuni, distrugeri pînă și de sfinte biserici; cum aceste răscoale s'au întins, au cuprins armata, țărănimea, naționalitățile, muncitorimea și cu ce greutate și cu cîte vărsări de sânge, au fost potolite; își dădea bine seama, că toate nenorocirile întîmplate, se datorau răspîndirii unui spirit nou, unui spirit rău, care cuprinsese împărăția; unui spirit, care nu recunoștea familia și pe Dumnezeu, precum și întocmirea de drept divin și dreptate a împărăției; spirit, care nu se mărginea a cere reforme, din care o parte le obținuse, dar care urmărea distrugerea completă a statului și bisericii rusești. Căuta să descopere acest spirit, aici, în Basarabia aceasta liniștită, în care n'au fost bunturi și răscoale. Căuta să-l prindă, să-l combată, să-l distrugă. Căuta să întărească și să pue în mișcare orice întocmire, care să servească pentru creiarea spiritului tradițional, rusec, pravoslavnic, absolutist. Dar sufletul lui, de patriot fierbinte, nu găsea răsunset, iar spiritul vrăjmaș, nu apărea la luptă deschisă, și totuși, el îl simțea că există, că e adînc ascuns, că roade în adîncime.

Văzuse tîrgurile de aci, pline în cea mai mare parte de evrei, moldoveni, armeni, greci. Văzuse nesfîrșita întindere a satelor curat moldovenesti. Pe cine să se sprijine tradiția imperială absolutistă rusească aici?

E o masă pasivă, care poate fi stăpînită cu aparatul de stat. Dar să activeze, să se sacrifice ea pentru împărăție?

Greu de crezut.

Burghezimea de aici, nobilimea de aici rusificate, au nevoie de a fi sprijinite ele de aparatul de stat, pentru privilegiile lor; dar ele să apere, să se jertfească pentru stat? Nu sunt în stare.

Rămînea aparatul de stat, funcționărima, magistratura, profesorii, preoții, învățătorii, biurocrația. Dar și din aceștia, cîți poloni, greci, armeni, cîți alți străini?

Sunt ei în stare să se jertfească pentru împărat?

Își aducea aminte, că aceiași funcționari, militari, magistrați, profesori, învățători și preoți, au slujit și pe regele Ludovic al XVI-lea al Franței și revoluția și republica și directoratul și pe împăratul Napoleon și pe noul rege al restaurării.

Rămîneau numai puținii coloniști ruși și ucrainieni, fugiți aici din Rusia. Dar și aceștia, lipoveni și sectanți, vor apăra ei împărăția, care i-a persecutat și de unde au fugit? Se vor jertfi ei pe altarul patriei? Și prin toate aceste elemente, n'a pătruns oare spiritul vremii — liberalismul, radicalismul, pe lîngă vechile corupții? Au ele credință tare: gata de jertfe? Dar dacă și în ei a dispărut credința, atunci tot aparatul de stat, tot fastul, nu se vor putea susține decît prin forța armată și voința foarte hotărîtă a centrului. Iar centrul Nici centrul nu-l mulțumea pe Serafim.

Deocamdată el își făcea datoria, inspecta, propovăduia, supraveghea, ordona, controla, inspira.

Organizase slujbe solemne, vizite dese prin eparhie, convoca pe preoți, le dădea instrucțiuni, vizita școlile, era în strînsă legătură cu autoritățile civile, militare și școlare. Toți ascultau glasul lui și

pentru rangul lui în stat și pentru înțelepciunea lui, dar și pentru legăturile lui personale cu centrul. Organizase și o întocmire de luptă cu radicalismul: „Soiuzul adevăraților ruși“, în care adunase tot ce se putea aduna: preoți (majoritatea, spunea el), funcționari, burghezie, profesori, învățători, mahalale. Nu întreba de proveniența, de scopurile și păcatele fiecăruia; — toți erau buni, dacă manifestau pe față în întruniri, procesiuni, în rezoluții și telegrame — credința împăratului, tradiției absolutiste. Era mulțumit, că prin inițiativa, munca și energia lui, reușise să facă o mișcare sgomotoasă, în mijlocul indiferenței orașelor eterogene, păturii culte radicalizante și sceptice și a satelor moldovenești adormite într'o pasivitate seculară. I se părea că a reușit. Nu'și dădea seama că profitori și lichele, veneticii dornici de a parveni, îl înconjurau.

Și acum, de odată, din senin, această mișcare, aceste pelerinagii în massă a moldovenilor la mănăstirea Balta, la un călugăr moldovan, incult — Inochentie? Ce este asta? Este vre-o legătură între acest Inochentie și „partidul ascuns al preoților Moldovofili“ din Basarabia, care vor slujbe în limba lor, cărți și cîntece în limba lor, cîntări în limba lor, școli și reviste în limba lor? Știa Serafim că grupul acesta de preoți era compus numai din 15—20 preoți, dar, cum spunea el, „spre părere de rău, din cei mai talentați, puternici, muncitori și cu influență în Eparhie“. Aflase el, prin agentul lui secret Purcică, cine sunt ei și că „drept capi ai lor trebuiesc socotiți acei moldoveni, care trăesc și slujesc în România, fiindcă acolo și-au făcut studiile superioare“. — „Aceștia sunt cei mai răi vrăjmași ai noștri“ —, spunea și scria Serafim... Ce e de făcut? Cine este acest Inochentie? Ce vrea? Ce propovăduiește? Cum îi atrage? De ce se duc în hagialic la Balta, nu la Kiev? la Pociaev? Acolo sunt sfinte moaște rusești, acolo sunt mănăstiri rusești mai vestite! Ce este această mișcare, acum, după o sută de ani de pasivitate și supunere tăcută, fără protest a masselor acestora smerite, cenușii, cînd toți preoții, toată intelectualitatea, funcționarii, învățătorii, par a se fi rusificat complet, a fi căpătat cultură și spirit rusesc? Ce este alergarea aceasta după cuvînt și limba moldovenească la un călugăr moldovan, incult și evitarea preoților și episcopilor învățați, puși de stăpînire? Azi merg după un călugăr moldovan prost, pentru că e moldovan și le satisface nevoile lor sufletești, iar mîine, dacă vin alții, cu altă pricepere și putere să le satisfacă nevoia lor de pămînt și cultură națională, vor merge cu aceia. Ce este? Complot viclean? Separatism? Pretext? Misticism? Stupiditate? Nebunie? Și aparatul meu și aparatul de stat, acum s'au trezit? Acum văd? Văd oare tot?

Acestea erau gîndurile sumbre și grijile I. P. S. Serafim, Stăpînul și Episcopul Chișinăului și Hotinului, în acea zi frumoasă de primăvară.

În odaia de lucru îl așteptau arhimandritul Anfim, starețul mănăstirii Dobrușa, și secretarul consistoriului eparhial, Maftei Grigorievici Rodzievschi, cu „dosarele“ mișcării dela Balta.

După cuvenitele închinăciuni protocolare și binecuvîntarea arhierească dată, I. P. S. întreabă pe Rodzievski:

— Cu ce ai venit?

— Chestia cu Inochentie. P. S. V. ați poruncit o cercetare la Dobrușa. S. S. Arhimandritul Anfim a făcut-o și a adus-o.

— Să vedem, — spune părinte Anfim.

Arhimandritul, un rus înalt, bălan, burtos, gros, bătrîn, cu ochii mari, cenușii, ca de pește, chel, cu puțină barbă de culoarea cînepei, cu obraji rumeni și grași, cu gîtul voinic și depozite de grăsime la ceafă, începu cu glas subțire de țap speriat:

— Am onoare a raporta, conform ordinului Nr., confidențial, că am făcut cercetarea ordonată.

— Lasă astea. nu citi; spune din gură.

— Apoi, P. S.

— Spune-mi ce-ai aflat? Cine este Inochentie? De unde-i? Cînd a fost la tine la mănăstire? Ce a făcut? Cum s'a purtat?

— E fecior de țăran moldovan, din satul Cosouți, ținutul Sorocăi. Il chemă Ion Livejoară. A învățat la școala bisericească de acolo; prin anul 1900 a venit la mănăstire ca poslușnic; a făcut diferite poslușanii, a mai învățat la școala din mănăstire, a tras clopotele, a cîntat și citit la strană, a fost primit apoi frate, a fost la chelărie; n'a fost înscris în condici, a stat vre-o doi-trei ani; călugării spun că n'a fost deosebit nici în bine, nici în rău. De ce a venit la mănăstire, de ce a plecat, nu se știe.

— Bine, în ce fel conduci tu mănăstirea, dacă nimeni nu știe cînd a venit, cînd a plecat, ce învățătură i s'a dat, cine a avut grijă de el? De unde a învățat el slujba moldovenească și cîntările?

— Dela strana din stînga și dela călugării bătrîni moldoveni. că pe ei îi învoim încă să cînte și să citească la strana a doua moldovenește și să facă și unele slujbe, căci țăranii din preujr sunt moldoveni și dacă nu li se fac slujbele moldovenește la mănăstire. nu mai vin, se duc aiurea; ei vin la noi pentru această slujbă moldovenească, căci preoții parohi teologi și dascălii, o fac numai pe slavonește — nefiind învățați moldovenește.

— Cum?, — de o sută de ani de stăpînire rusească, nu ați fost în stare nici pe călugării moldoveni să-i învățați rusește și slavonește? Ce fel de treabă-i asta?

— Ei știu rusește și slavonește, dar știu și moldovenește. Nu sunt eu răspunzător; așa au fost ordinele și tradiția, pe care am moștenit-o.

— Dar tu, de unde ești părinte arhimandrit?

— Eu sunt din Iaroslavli, am fost adus aici de mitropolitul Serghie și am rămas.

— Ce învățătură ai?

— Casnică, bisericească și mănăstirească.

— Și de cîți ani ești aici în Basarabia?

— De douăzeci și cinci.

— Bine domnule secretar al Consistoriului, cum crezi d-ta că putem noi stăpîni politicește și bisericește această margine? Cu oameni fără cultură, fără temperament, cu tembeli fără energie, cari, puși peste o mănăstire, care trebuie să fie un focar de răspîndire pe regiuni mari, a credinței și puterii rusește, nu știu nimica, nu fac nimica, se îngrașă și adună parale?

— Și acum eu trebuie să port răspunderea urmărilor puturoșeniei și prostiei tuturor? Și n'ar fi nimic, dacă ar fi numai chestie de răspundere; dar mă revoltă rănile ce se aduc împărăției și bisericii noastre rusești. Nu știți ce vremuri trăim? Dormiți? Eșiți afară....

Cei doi funcționari au plecat, după adînci plecăciuni.

I. P. S. Serafim se înroșise, se învinețise, se înăbușea: s'a ridicat din fotoliu, a deschis fereastra și a început să umble cu pași mari, dintr'un capăt în celalt al biroului său. În tăcerea palatului, nu se auzeau decît pașii arhiereului, răsufllarea lui grea, foșnetul hainelor de mătase și sunetul argintiu, ca de pinteni, a mătăniilor lui. După ce s'a liniștit, a sunat și a dat poruncă să vie din nou arhimandritul și secretarul.

Părintele Anfim a început a se desvinovăți.

— Ertăți-mă I. P. S. eu sunt credincios și supus, am executat poruncile și instrucțiunile primite; — dacă I. P. S. V. crede că trebuie făcut altfel, voi face cum veți porunci.

— Bine te iert. Nu ești tu de vină, sunt alți vinovați. Dar nu de asta ne arde. Trebuie să stingem focul. Du-te, vei primi ordine.

Anfim s'a închinat pînă la pămînt, a primit binecuvîntarea prea sfințitului și a eșit roșu și plin de sudori.

— Domnule secretar, ce ai nou în dosare, privitor la această mișcare din Balta?

— Sunt rapoartele preoților din diferite parohii.

— Ce spun?

— Că acum, spre primăvară, oamenii s'au mai liniștit, își vād de lucrul pămîntului, nu mai pleacă în pelerinaj.

— Bine, asta-i bine. Dar cum își arată Inochentismul?

— Nu fac nici un rău. Strîng bani pentru fîntîni. Fac fîntîni, se adună acolo cu icoane, cîntă și se roagă moldovenește, fac și acatiste; se adună serile pe la casele lor, cîntă, se roagă; dar vin și la biserică, roagă să li se face slujbe. Se poartă bine, nu beau, nu fură, nu se bat, nu înjură, sunt supuși.

— Supuși? Crezi D-ta. E violenție țărănească și moldovenească. Ce mai este în dosarele D-tale?

— S'au primit rapoarte dela Poliție. Din porunca I. P. Sf. V. s'au făcut cercetări secrete prin poliție, asupra lui Inochentie.

— Ce spun?

— După cît pare, de aici dela Dobrușa, el a plecat la Kiev, la Sf. Laura, a stat acolo în mănăstirea Sf. Mihai, la racla Sf. mucenice Varvara, cîntăreț; a fost apoi la mănăstirea Vidubițky, unde este igumen vestitul părinte Iona, prevăzătorul și prevestitorul; a stat acolo vre-o doi ani; de acolo s'a dus la Iaroslavli, la racla cu moaș-

tele Sf. Adrian, tot în grad de cîntăreț. Din toate aceste părți scria scrisori prietenilor lui călugări moldoveni la Dobrușa. Apoi s'a întors iar la mînăstirea Sf. Mihai din Kiev, unde, îmbolnăvinduse de piept — s'a dus acasă la Cosouți și la mînăstirea Dobrușa; — dar n'a stat decît cîteva luni și s'a dus la Lavra Poceaev, unde a stat cîntăreț. Prin purtările bune, a plăcut arhimandritului Antonie și cu acesta, peste doi ani, a plecat la Petersburg, la mînăstirea Sf. Mitrofan, cîntăreț la strana arhierescă. Apoi s'a întors pe acasă și de aici s'a dus la Balta. Aici, după cuvenitele încercări, fratele Ion Livejoară a fost călugărit și numit Inochentie; — la 15 August 1909, călugărul Inochentie a fost diaconit și la 19 Aprilie 1909 a fost preoțit la mînăstirea cu mormîntul preotului Teodosie Levițky — vestitul mistic și prieten cu Impăratul Alexandru I. La mormîntul lui s'au petrecut vindecări miraculoase. I. P. S. Voastră ați citit de sigur cărțile editate de episcopia din Cameneț-Podolsc. Acolo veneau mulți pelerini.

— Veneau și moldoveni din apropiere. Pentru acești moldoveni, ca să-i spovedească, să le facă propovăduire și slujbe, P. S. S. Ambrosie, vicarul episcopiei și igumen al mînăstirei, l'a călugărit și l'a preoțit pe Ion Livejoară.

— Of! misticii aceștia!, Ambrozie, Antonie, Iona, — prevăzătorii, „schimnicii“, cred să vindece sufletele sbuciumate de revoluție, prin misticism și fac prostii. Le-a luat Dumnezeu mințile și înșală și pe alții, puși mai sus de cît ei. Vor minuni! Cred că prin rugăciunile, invocările, exorcismele lor, vor mișca spiritele, vor scoate dracii, vor face minuni ca în evul mediu. Vor să stăpînească o împărăție ca Rusia, prin exhortațiuni și minuni. Rusia nu se poate stăpîni acum prin apă zaharată și evlavie mînăstirească. Rusia trece acum din nou prin timpuri turburi, cum au mai fost și nu poate fi salvată de acești imbecili.

— Se cere activitate socială energică, tare. Trebuie băgată frica în vrăjmașii interni și externi.

— Umblă cu misticism, acum cînd sufletele sunt răscolite și necredincioase. În realitate inventează cruci, moaște și icoane făcătoare de minuni, ca să tundă pe proști, să adune bani pentru lux. O! unde ești tu împărate Nicolae I, să dai din nou poruncă, să nu se mai ivească icoane făcătoare de minuni. Iți aduci aminte că, dela porunca lui Nicolae I, pînă astăzi, nu s'a mai descoperit în toată Rusia, nici moaște, nici cruci, nici icoane făcătoare de minuni. Și acum ei vor să stingă revoluția cu aceste mijloace. Imbecilii! Uită că Nicolae I a stins la 1825 revoluția cu tunul; iar la 1848 a stins-o și în Austro-Ungaria, cu armata noastră.

— Imbecili, proști, indeciși. Se vor prăbuși, dacă nu se vor cumînți și nu vor vedea prăpastia, care e gata să ne înghită pe toți.

Bietul secretar, supus și credincios, deprins de mult cu ieșirile violente a P. S. n'a auzit totuși, niciodată, dela evlaviosul său stăpîn și episcop, asemenea aluzii de „artilerist“.

I. P. S. Serafim răsufila greu, se roşise şi ticul lui de militar strîns la gît de gulerul înalt şi tare a mundirului, reapăru; mereu ridica capul dela stînga în sus şi la dreapta, îşi trăgea cu mîna stîngă gulerul, acum moale şi larg, al hainei călugăreşti, în jos.

— Spune mai departe.

— Sunt răspunsurile P. S. episcop Ambrosie.

— Intîi el v'a rugat să veniţi la Balta, să vedeţi oiţele cum sunt de evlavioase.

— Acum scrie, că, din cercetarea făcută de el, svonurile răspîndite, că Inochentie, din interesul de a exploata poporul incult, sau din alte motive nevrednice, ar face propovăduirea şi slujbele moldoveneşti, nu sunt adevărate. Din potrivă, ancheta a dovedit că dînsul este evlavios, modest, dezinteresat şi serveşte cu multă trageră de inimă pe credincioşi; nu e în stare să înşele şi să spuie neadevăruri.

— Dacă sunt acolo, la mănăstire, nereguli băneşti, ele cad în sarcina administraţiei mănăstireşti, nu a lui Inochentie. Că este adevărat că dela 26 la 29 Noemvrie, în chiliile lui Inochentie au fost găsite patru femei, dar că nimic nu îndritueşte a crede că el nu le-a adăpostit pe acele femei sărmane, din milă, şi s'a adeverit că le-a adăpostit cu ştirea conducerii mănăstirii.

— Că din cercetare nu rezultă că propovăduirea lui Inochentie a fost vătămătoare; din potrivă; iar dacă vin între închinători, la mănăstire şi mulţi bolnavi şi nebuni şi idioţi şi epileptici şi alţi nenorociţi, aceasta este o împrejurare normală. La toate mănăstirile şi iarmaroacele, vin nenorociţi şi bolnavi mulţi, să caute vindecare, milă, ajutor şi mîngiere. Cît priveşte vindecările miraculoase, ele există şi sunt dovedite de martori şi scrise în condicele mănăstirii.

— Iaca, poftim! Dumnealor de acolo! Scot din minţi zeci de mii de ţărani moldoveni, cu poveşti de minuni, cu falşi profeţi, îi pradă de bani, că să-şi construiască instlalaţii şi instituţii de lux la mănăstiri şi să aibă mari venituri. Şi declară: „Propovăduirile creştineşti a lui Inochentie, care nu pot fi vătămătoare populaţiei moldoveneşti“.

— Imbecilii, răspîndesc în spirite întunecate, neliniştea şi turburarea, cînd şi aşa, spiritele sunt agitate şi toate le par perfecte şi în ordine.

— Excită pe moldoveni şi îi atrag cu limba moldovenească, pe care noi ne căznim de o sută de ani să-i facem s'o uite! Azi, ca să-i atragi, le cedezi limba moldovenească în biserică, mîine în şcoli, poimîine în administraţie, iar pe urmă? Pe urmă le cedezi autonomie şi separatism complet.

— Sunt nebuni! sunt nebuni! Auzi, ei propovăduiesc sfîrşitul lumii, judecată astraşnică,—aceşti prooroci! Dar dacă e sfîrşitul lumii, atunci, înainte este sfîrşitul imperiului şi a bisericii, prăbuşirea Rusiei? Asta spun ei moldovenilor, ca nimeni să nu se mişte în

apărarea bisericii și împărăției, împotriva vrăjmașilor, sub pretext că vine sfârșitul lumii!

— Nebuni! Nebuni!

Iar supărat, iar roșu, Serafim s'a sculat de pe fotoliu și a început să mărșăluiască, dintr'un capăt, într'altul al biroului.

Bietul Rodzievski stătea îngrozit, nemișcat și palid. Acum înțelesese și el primejdia; se prăbușește sfânta Rusie!

— Păcate! grele păcate! Doamne iartă-ne, începu să se liniștească Serafim. Ascultă Rodzievski, am vorbit aici cu tine, ca prieten intim, să nu mai spui la alții. Dă-mi corespondența curentă.

A început semnarea hîrtilor, rezoluțiilor și programelor, așa cum se obișnuia, după regulile statornicite de mult. Apoi, mai liniștit, porunci să vie seara la ceaiu la el, părintele misionar Belemei.

VI

C O N S F Ă T U I R E

Ușor enervat, pe la ceasurile șapte seara, în Palatul Mitropolitan, a intrat un preot înalt, voinic, negricios, cu barba, mustățile și coama de pe cap abundente. S'a oprit înaintea oglinzii din antreu, și-a scos haina de de-asupra și-a pus în rînduială părul și barba, pînă cînd a fost anunțat de cheleinic la I. P. S. Sa.

Introdus în sufragerie, unde, pe masă, erau: samovarul, ceștile, gustările și dulceturile, sticlele cu vin și toate cele necesare pentru ceaiu, părintele misionar episcopal, a așteptat sosirea I. P. S. Sale.

— Binecuvintează I. P. S., — salută închinîndu-se cît îi permiteau șalele, părintele misionar.

— Dumnezeu să te binecuvinteze! Poftim, ia loc, să luăm ceaiul împreună, să mai vorbim de nevoile noastre, pe îndelete.

— Mulțumesc pentru cinste și bunăvoință, I. P. S. stăpîne.

— Voiam să vorbim prietenește, despre stările din Biserică, cu mișcarea dela Balta. Știu că mata pui toată stăruința. Dar treaba nu merge bine, — am aflat tîrziu, — boala s'a întins și oițele noastre au fugit la Inochentie. Acum e greu să le aduci înapoi, au căpătat deprinderi să umble pe alte drumuri, nu pe ale noastre.

— Mișcarea se întinde și nu știm ce forme va lua și unde se va ogoi.

— Da I. P. S. părinte — aveți dreptate, am întîrziat, preoții noștri nu ne-au ținut la curent; ei stau departe de popor; n'au văzut și n'au aflat nimic. Aici, în biserică, lucrurile au mers bine.

Episcopul Serghie scria în 1882 că „peste tot în bisericile eparhiei noastre, s'au introdus slujbele în limba slavă“.

Iar acum trebuie să o începem din nou.

Jocul cu limba moldovenească ne-a dus la situația de azi.

— Chestia este mai gravă și trebuie privită drept în față. Nu trebuie să ne ascundem nimic. Chestia are dedesubturi adânci. Inochentie este un simptom de boală, nu numai bisericească, ci și de stat. Dacă Inochentismul ar fi o sectă oarecare, cum din nenorocire sunt atâtea în poporul rusesc, ar fi rău, dar nu grav. Rușii, tot ruși ar rămîne. Misticism, pelerinaje, etc. — sunt în Rusia berechet. Aici e altceva, — e o sectă moldovenească, la hotarul spre Prut. E o sectă care înstrăinează de biserica rusească, de credința rusească, de statul rusesc. Ea arată că toate eforturile bisericii și aparatului de stat rusesc, de a introduce credința și cultura rusească aici, sunt pe cale de a da faliment. Moldovenii nu urmează preoții mei, nu merg la mînaștirile mele, la bisericile mele. Ei nu ascultă de clerul bisericii rusești, ei nu ascultă de stăpînirea rusească, ei ascultă de proorocul lor național, — de un călugăr incult, sălbatec, fanatic și mistic, Inochentie, pentru că e moldovan de ai lor și îi duce unde vrea. Aici e problema. Trebuie lucrat repede, să-i întoarcem la supunere conștientă nouă, bisericii rusești, împărăției rusești, fiindcă din mîna lui Inochentie, deprinși să nu asculte de noi, pot trece mai departe, pot trece în mîinile revoluționarilor și separatiștilor. De aceea te-am chemat, să discutăm amîndoi; în d-ta am încredere. D-ta ești slav, ești bulgar, ne putem înțelege.

— Mulțumesc prea sfințite pentru încredere, deși sunt de origine bulgar, dar de generații aici, am devenit adevărat rus.

— Știu părinte misionar. Dar am avea nevoie poate, în această chestie, să ne sfătuim și cu alți preoți mai bătrîni, mai locali, cu experiență, cunoscători ai moldovenilor, moldoveni chiar, dar cu totul credincioși împărăției. Eu sunt străin aici și mă orientez greu. Guvernatorul e și el străin și nou aici. N'a putut să-mi dea niște date sigure. Am vorbit la Petersburg cu d-nul Crupensky, — mareșalul nobilimii. E un om foarte cult și credincios împăratului și împărăției rusești. Dar e demult înstrăinat de Basarabia, nu mai cunoaște adîncimile. Boerimea de aici, — am văzut-o, — sunt oameni cum se cade, credincioși împărăției, dar ce știu ei de mișcările populare și bisericești. Stau rar și foarte puțin la țară; au pierdut orice legături directe cu sătenii. Sunt rusificați complet, dar n'au energie și mulți sunt liberali radicalizanți. Unii au cerut, în timpul revoluției, școli moldovenești, au creiat și o societate în acest scop; alții, mai puțini, au avut legături cu niște moldoveni emigrați peste Prut, cari au venit atunci pe aici să facă propagandă naționalistă și revoluționară. Le-au ajutat să scoată gazete și broșuri romînești. Au găsit multe elemente locale dispuse să meargă cu ei. Au fost unii cari au cerut și în Dumă, școli romînești. Așa că n'am pe cine să mă bizui între ei. Apoi sunt indiferenți pentru biserică.

— Este la guvernator un șef de cancelarie, priceput și cunoscător: el mi-a recomandat pentru sfat, pe cîțiva preoți bătrîni-moldoveni, ca siguri; ai noștri, de aici, dela catedrală și consistoriu: Vasilevschy, Sultîțky, Ciudnovsky, Culcițky și alții sunt ruși, nu îi

știu pe moldoveni; au stat la orașe, au fost profesori de religie la licee, funcționari, fără cunoștința vieții locale. D-ta ce spui părinte?

— Eu cred că recomandarea este foarte bună. Îi cunosc, sunt oameni înțelepți, cu multă învățătură, credincioși bisericii și Rusiei. Pot fi consultați cu folos, în toate cele ce privește viața din Basarabia, ca oameni siguri.

— Bine, îi voi chema și pe ei și ne vom sfătui. Dar, oricum, trebuie încă studiat și ordonat tot materialul. Iată aici la mine sunt dosarele. Te rog, după ceai, să treci în biuroul meu să le studiezi cu amănuntul. Acum să-mi spui din câte știi și ai cercetat, ce părere ai despre această mișcare și despre Inochentie.

— Eu cred că Inochentie este un pseudo-prooroc, mincinos și tâlhar. Am cercetat prin ținutul Sorocăi și am aflat că, pe când era poslușnic la Dobrușa, se ducea des la mînăstirea de maici, la Coșeleuca și că a trăit cu o poslușniță de acolo, Anica Borș și că ar fi avut cu ea un copil.

— Vezi părinte, asta este un argument bun împotriva lui. Dar nu se potrivește cu rapoartele poliției secrete, a starețului Anfimie dela Dobrușa și ale Episcopiei Podoliei, cari toți spun că este călugăr deplin și evlavios. Dar în sfîrșit, pentru doborîrea lui, e bună orice știre în acest fel, adevărată sau nu.

— I. P. S. părinte, eu nu spun, dar așa am aflat pe acolo, dela oameni, pe cari îi cred de bună credință. Dovezi însă nu am.

— Bine, bine, eu te cred. Dar spune-mi D-ta, care ești vechi misionar, specialist în toate ereziile, ai studiat dogma lui Inochentie, — care e dogma lor?

— P. S. stăpîne, eu nu cred că ei au o dogmă propriu zisă; — sunt prea incuți ca să se apuce să discute dogme și să fabrice erezii.

— Bine părinte, va trebui să studiezi bine chestia. Voi constitui în acest scop comisiuni. Acum te rog să-mi spui, cu totul confidențial, dacă grupul preoților autonomiști și separatiști, moldovo-fili, de aici, îi știu, — am informații precise prin agenții mei speciali, — îi văd și pe la mine cînd îi chem, îi simt cum tac și stau de o parte, că nu ne iubesc, nu aderă la mișcarea mea, la soiuzul adevăraților ruși, surîd, se uită pieziș și spun, unde pot pe față, că n'am cerșut în politică, că au trecut timpurile de rusificare forțată prin biserică, că în Evanghelie scrie că, întru Christos nu este elin și iudeu, etc., — că Apostolii propovăduiau în toate limbile, că moldovenii ar avea dreptul la biserică în limba lor, cum au evreii sinagogii în limba lor și polonii au slujba în biserică în limba lor; — te rog să-mi spui, au ei legături cu Inochentie și adepții lui?

— Cunosc și eu astfel de preoți rătăciți. Dar vă spun cu totul sincer, că sunt foarte puțini și n'au niciun amestec cu inochentismul. Ei sunt prea cuți, raționaliști și deștepți, ca să se amestece într-o mișcare populară mistică, fanatică, a masselor. N'am văzut niciun semn de amestecul lor. Este adevărat că ei spun, după gazetele radi-

cale, socialiste și românești, că Inochentismul este dovada falimentului complet a bisericii și statului rusesc în Basarabia. Rîd și spun: în biserica rusească din Basarabia, n'au rămas decît berbecii, țapi și catîrri; — oițele moldovenești le paște Inochentie.

— Cine-a spus această obrăznicie? răcni furios Serafim.

— N'am auzit-o personal din gura nimănui. — se vorbește, așa glume răutăcioase... am citit în gazete...

— Ah, așa e totdeauna, se vorbește, se tipărește, se scrie, se batjocorește totul; — dar cînd întrebi cine? unde? cînd? Toți fug. Nimeni nu știe, nimeni nu denunță. Cu cine să lupți? Cu anonimi? Eh părinte, și D-ta nu ești fierbinte, cum scrie la Evanghelie că trebuie să fii, ci ești cald, nici fierbinte, nici rece. Așa nu mai merge; Trebuie găsiți, prinși, arestați, închiși și loviți.

— Eu nu mă las învins. Voi lupta, voi mobiliza clerul, pentru a învinge această nesupunere bisericii și statului rus, această formă de separatism.

— Aveți dreptate Prea Sfințite, — trebuie să punem în mișcare totul, ca să scăpăm de ei.

Prea Sfinția Sa s'a sculat, a binecuvîntat pe părintele misionar și a plecat cu chelelele sale să se plimbe prin grădina din dosul palatului, ca, în liniștea serii, să găsească măsurile practice pentru lupta care începea.

VII

L U P T A

A doua zi de dimineață, P. S. Serafim a dictat un raport secret asupra importanței substraturilor mișcării lui Inochentie, către ober-procurorul Sf. Sinod, cerînd ca Inochentie să fie închis la vreo mînăstire, din pustietățile din Nordul Rusiei, Valaam sau Solovețe. Același raport, dar numai cu considerațiuni de ordin canonic și religios, l-a adresat și Sf. Sinod, cerînd aceeași măsură, pentru a îndepărta pe Inochentie, de cei cari îl urmau.

A poruncit stareților mînăstirilor să vadă dacă între călugări nu sunt prieteni ai lui Inochentie, sau ucenici de ai lui. „Mînăstirile moldovenești să nu uite că Basarabia și poporul moldovenesc, sunt pămînt și populație de guvernămînt rusesc. De aceia trebuie să urmărească scopurile Statului și unificarea popoarelor, prin limba rusească“.

A scris guvernatorului și poliției să oprească facerea de fîntîni inochentiste, adunările lor, strîngere de bani și daruri propovăduitorilor inochentiști, precum și pelerinajele la Balta.

A dat o circulară la toate mînăstirile să supravegheze activitatea călugărilor. Apoi a chemat mai mulți misionari și preoți, pentru a

stabili ce este inochentismul și ce măsuri sunt de luat, pentru întoarcerea rătăciților, la biserica rusă.

Prezida solemn însuși Prea Sfințitul. El a arătat că aproape a zecea parte din moldoveni sunt rătăciți, că mișcarea se întinde: că această stare trebuie să înceteze, că datoria pastorilor este să aibă grijă de sufletele creștinești; — regretă foarte mult că trebuie să atragă atențiunea preoților, pe cari îi crede vrednici, pregătiți și buni fii ai bisericii ruse, dar că au neglijat să dea atențiunea cuvenită acestei mișcări, care poate avea urmări mai rele de cât pare. Că el, ca episcop, și-a făcut datoria, a cerut izolarea lui Inochentie; — speră s'o obție. Dar nu este de ajuns, trebuie ca preoții să se miște. Dar și preoții sunt nedumeriți; nici el, episcopul, nu este dumerit, de aceea i-a chemat la un schimb de vederi asupra diagnozei acestei boli, a cauzelor ei și a mijloacelor de vindecare.

Misionarul Bolomei a citit referatul său.

Bazîndu-se pe anchetele făcute în Podolia și Basarabia, de diferite comisiuni medicale, a ajuns la convingerea că inochentismul este o boală psihică, o isterie, o psihoză în massă, o epidemie religioasă. Un semn de degenerare, care nu atinge decât pe moldoveni.

Au început discuțiile. Misionarii eparhiali și preoții experți, și-au împărțit părerile. Unii susțineau că, în toată mișcarea aceasta, nu e decât buzunăreala, tâlhărie, banditism, șantaj organizat de Inochentie cu propovăduitorii lui, iar țărani sunt niște victime ignorante, îndobitocite, încăpăținate, inculte.

Alții susțineau că sunt eresuri, — alții sectă, unii misticism, alții că nu este nimic, un sentiment religios exaltat numai, alții că de abia acum s'au trezit moldovenii pentru adevărurile religioase și caută să cunoască creștinismul.

Care mai de care căuta să se arate mai priceput în chestii religioase, care mai de care mai vrednic, mai inimos, mai credincios și stăruitor în apărarea ortodoxismului oficial al bisericii rusești și a împărăției. Unii susțineau că este exact secta rusească „hlîstî“, alții că este hlîstî“, dar altfel.

Toate acestea, în loc să lumineze și să arate adevărul și realitatea, mai rău întunecau lucrurile, într'un haos de păreri și sentimente.

O singură legătură era între toți, — dorința de a aduce înapoi, în ograda bisericii rusești, oițele moldovenești rătăcite.

Prea Sfințitul Episcop le-a mulțumit tuturor pentru priceperea, bunavoia, și stăruința lor și le-a citit o chemare către preoți, în care le arată că Inochentie este un mincinos, că la el și apostolii săi, nu este nimica religios, este o înșelăciune, întocmită pe teren religios, cu scop de câștig; ei se acoperă cu numele lui Dumnezeu, pentru a dezbrăca pe bieții țărani moldoveni. A cerut ca preoții să supravegheze de aproape satele, să interviev la poliție, să se oprească facerea fîntînelor, propagandiștii să fie arestați, adunările să fie oprite, pelerinajiile la Balta oprite.

Preoții să raporteze de stările din parohiile lor, de intervențiile făcute la poliție și rezultatele lor. Preoții să stea în fruntea mișcărilor religioase, ca oile lor să nu mai fie conduse de Livejiori, Turcani și Grigoreni. În acelaș timp a comunicat că va institui o comisie specială, ca să stabilească dacă în inochentism este o erezie și ce fel de erezie și să întocmească o instrucție pentru preoți, de felul cum să se combată inochentismul

VIII

P R I G O A N A

„Din ordinul Prea Sfințitului și cîrmuitorului Sinod al bisericei Pravoslavnice rusești, în urma rapoartelor P. S. arhiepiscop Dimitrie al Chersonului și Odesei, Serafim al Chișinăului și Hotinului, P. S. Episcop Serafim al Podoliei îl va muta pe ieromonahul Inochentie, dela mînăstirea Sf. Teodosie dela Balta, la casa episcopală din Camenița, sub o deosebită supraveghere, asupra purtării și activității lui, va orîndui o cercetare asupra efectelor vătămătoare a lui Inochentie asupra pelerinilor moldoveni, cari vin la mînăstirea Sf. Teodosie și va înceta tipărirea și răspîndirea printre credincioși, a foietelor și broșurilor, despre minunile dela mormîntul lui Teodosie“, — spunea porunca ober procurorului rusesc din 1911.

Supus poruncilor, Inochentie s'a mutat la Camenița, în chiliile episcopiei. Vestea mutării lui a ajuns repede la cei care îl iubeau și îl urmau. De altfel chiar el le dădea vești. El le scria surorilor și fraților săi:

„Eu mă rog lui Dumnezeu nu numai pentru tine, ci pentru toată lumea și pentru mine păcătosul. Eu tot timpul mă aflu la Camenița la casa episcopală și trăesc neavînd știre cînd mă vor muta. Dar viața mea e în mîinile lui Dumnezeu, trăesc așa cum e voia lui cea sfîntă. După ucazul Prea Sfințitului Sinod pe mine m'au lipsit de oarecare slobozenie și anume nu'mi dau voie să primesc pe oamenii streini și de loc nu mă lasă să ies din mînăstire și sunt sigur, că dacă arhiereul ar ști că eu scriu copiilor mei, el nici vorbă, m-ar opri dela aceasta. O, ce durere am în sufletul meu, că mă țin pe mine ca pe un criminal, parcă la mulți le-am făcut rău pe lumea aceasta. Și cum ași fi dorit să mă bucur de slobozenie măcar pentru puțină vreme, ca să arăt oilor rătăcite acea cale de adevăr, pe care a mers păstorul cel bun, ce a primit chip de rob. Se vede că așa a binevoit Dumnezeu, ca eu pînă la oarecare vreme să fiu lipsit de putința de a face acea mare muncă pe care am început-o. Nădăjduesc, că Domnul mă va scăpa din mîinile celor protivnici și atunci mă voi bucura, și atunci sufletul meu va bea îndestul din acea apă curată, de care pînă acum este în-

setat. Ca să dai sufletului plăcere, citește des Sft. Evanghelie, ea îți va arăta toate îndreptările vieții. Nu degeaba doar ne chiamă Isus Hristos: „Veniți la mine toți cei osteniți și chinuiți“. Și cât de osteniți și nevoieși suntem noi! Nevoie avem de pocăință. Inchinăciune tuturor“.

Indată după mutarea la Camenița, a primit Inochentie vești că prietenii lui, călugării moldoveni Sava dela mănăstirea Hîncu, Gherasim și Ghenadie dela via arhierească din Chișinău, Teodosie Eghemeniu de la Țigănești, Ion Turcanu și Ion Movilă de la Sf. Munte Atos, bănuți de legături cu Inochentie și cu țărani moldoveni, care veneau în număr mare la ei, după sfaturi, pentru a se spovedi în limba moldovenească și pentru a le citi molifte pentru vindecarea suferințelor, au fost puși sub aspră cercetare, mutați la alte mănăstiri, opriți de la slujbe sfinte și de a avea legături cu ori ce credincioși, deși cercetările făcute n'au putut găsi la ei nici o greșală dogmatică, nici o greșală de purtare, afară de vina mare de a fi prieteni cu Inochentie și de a face slujbe moldovenești pentru moldoveni. Alte vești spuneau că fratele Lupașcu din satul Vînători a fost arestat, că mulțimea, care era de față, a intrat împreună cu el la închisoare, dorind să fie la un loc cu dînsul: acolo au aprins lumînări și au început să cînte rugăciuni...

Din satul Sadacia a venit vestea că l-au arestat pe fratele Sebastian Mîță, dar că a sărit mulțimea și a strigat că merge cu el ori unde și suferă cu el și îndură cu el ori ce pedeapsă.

Tot așa vești veneau și dela Drăgușenii Noi unde l-au arestat oamenii stăpînirii pe Ropot, dela Bălți, unde i-au arestat pe Tăriță, Manuil Tricolici și din multe alte părți.

Peste tot, poporul, frații și surorile se țineau legați de conducătorii lor, cu mare tărie de credință și gata să îndure pentru credința lor ori ce chin. Nici o amenințare a preoților și a stăpînirii nu'i clătina în legătura lor cu părințelul și în legăturile dintre ei și conducători.

Ei știau că sunt pravoslavnici creștini, sunt în deplină lumină și adevăr și că cei cari îi prigoneau, sunt în păcat și greșală.

A venit vestea din satul Tocuz, că preotul, cu misionarii, cu starostele, urednicii, jandarmii, pristavu și zemsky, au venit să oprească facerea fîntîinii lor. Dar că T. Gonță, cu prietenii lui, a stat înaintea lor cu mulțime de norod.

I-a întrebat: „de cînd în sfînta Rusie, oamenii n'au dreptul să facă un bine pentru mîntuirea sufletului, pentru nevoile lor obștești“; „că ei nu fac bunt și revoluție, ci împlinesc poruncile lui Hristos, făcînd bine, și nu acei cari îl opresc, fac bine“. Că totuși, poliția și preoții l'au silit să iscălească hîrtie că nu va mai face fîntînă. Dar și după asta nu s'a lăsat, ci sfătuit de prieteni, i-a scris jalbă arhiepiscopului Serafim, cerînd dezlegare de a îndeplini juruitul de a face fîntînă, căci, crede el, nu va îngădui P. S. S. ca faptele creștinești să fie oprite de a fi făcute, că hotărîrea unor

oameni de a ajuta la o faptă bună, să fie socotite ca un păcat. Se înțelege că răspuns n'a primit de nicăeri.

După sfaturile unor prieteni, alți treizeci și cinci frați din satul Ghelauza, i-au scris Prea Sfințitului Episcop Serafim al Chișinăului: „Prea sfințite, asupra noastră, în număr de treizeci și cinci de oameni, a căzut mînia lui Dumnezeu; dela o seamă de vreme, la noi s'au ivit accese de epilepsie, în vremea cărora noi amuțim, ne tăvălim pe pămînt. Toate mijloacele medicale, întrebuințate pînă acuma, nu ne-au adus nici o însănătoșire, și boala noastră se întărește zi de zi. Pentru a căpăta vindecare de această boală grea, avem nevoie de citanii, însă preotul local refuză să citească rugăciuni asupra noastră. Am încercat să intrăm în vre-o mănăstire din apropiere dar și acolo pe noi nu ne primesc. Nu ne rămîne decît să ne ducem la vre-un costel (biserica catolică poloneză), care ne deschide nouă ușile, dar noi suntem creștini pravoslavnici și nu ne putem hotărî să facem aceasta“.

„De aceia, vă rugăm să dați poruncă preotului din satul Ghelauza, ca să facă asupra noastră rugăciuni, sau să se dispună ca să fim primiți la vre-o mănăstire, unde am putea afla vindecare“.

Din toate părțile primea Inochentie vești rele despre prigoana din partea arhierelui Serafim, din partea preoților, blagocinilor, poliției și a tuturor nacialnicilor, dar și vești bune, că credincioșii nu slăbesc în credință. Veneau la el, la Cameneț, acum pe furiș, cu aceiași credință tare și fierbinte și cu jerfe adunate.

Și el, cu un foc mai viu, spunea acum celor ce veneau la el:

— Nu vă speriați de prigoană, cum nu mă sperii nici eu. N'au ce să facă. Ați văzut că celor arestați le dă drumul. Nu vă temeți. Noi am pornit lupta împotriva diavolului.

Cu noi este Dumnezeu!

— V'am spus despre semnele sfîrșitului, cum scrie la Evanghelie.

„Se va ridica neam peste neam și împărăție peste împărăție“ și s'a împlinit.

— Dar mai scrie acolo și acum se îplinește:

„Atunci vă vor da spre asuprire și vă vor omorî și veți fi urîți de toate neamurile, pentru numele meu și atunci mulți vor cădea și se vor urî unii pe alții. Dar cine a răbdat pînă la sfîrșit, acesta va fi mîntuit“.

— Iată că iar se îplinește cuvîntul Evangheliei și voi băgați de seamă și nu vă rătăciți.

— Ne lovesc, ne vor lovi, dar noi vom răbda, căci cine va răbda pînă la sfîrșit, se va mîntui.

— Nu aveți nevoie de averi și bogății; se apropie sfîrșitul, postiți, rugați-vă, vindeți averile și dați-le pentru fapte bune, — să facem cu ele ograda și apărarea noastră, să avem unde ne strînge, împreună în ziua de judecată. Cine ridică sabia, de sabie va pieri, a spus Hristos. Urmați porunca Lui.

— Nu faceți bunturi și răscoale. Nu băgați pe preoți și nacialnici în ispită. Adunați jertfe așa cum scrie, — să nu știe dreapta, ce face stînga și să nu știe stăpînirea. Să știți că și ucenicii lui Hristos adunau bani dela credincioși pentru fapte bune.

— Să știți că aveți să fiți prigoniți. Și eu sunt și voi fi mai rău prigonit. dar voi răbda; și voi trebuie să răbdați și să suferiți prigoana, cum au răbdat și suferit toți mucenicii și sfinții creștini, pe cari trebuie să-i avem pildă.

— Asta este soarta noastră dată dela Dumnezeu. Ne vor chinui trupul — dar sufletul și credința noastră, nu o vor atinge. Ele se vor curăți de păcate și vor străluci ca aurul înaintea Domnului.

Cu cît prigoana era mai mare, cu atît încăpăținarea moldovenilor creștea și se arăta pe față fără violențe, ci prin rezistență. Supărarea episcopului Serafim al Chișinăului creștea și ea.

El se plîngea în toate părțile, că măsurile polițienești luate. se aplică pe jumătate. că pelerinajele la Cameneț n'au încetat, că adunările și rugăciunile tainice se fac, că cei arestați sunt repede eliberați. pentrucă, zice justiția și administrația, — legile nu prevăd închisoare și deportare administrativă, a membrilor bisericii ortodoxe. pentru rugăciuni, adunări, facere de fîntîni; — iar cei care urmează pe Inochentie. cu toată stăruința unor preoți. pentru a fi afurisiți și excluși din biserică, n'au fost excluși, că sf. Sinod nu i-a declarat o sectă eretică vătămătoare statului și bisericii.

Episcopul Serafim al Chișinăului se plîngea mereu la Sinod și împotriva episcopilor din Podolia, care acoperă pe Inochentie, îl găsesc nevinovat, îl lasă să primească pelerini, chiar la casa episcopală: îl lasă să facă slujbe și propovăduiri pentru pelerini, la el în chilie, îl lasă să umble pe la hanurile din Cameneț, unde se întîlnește și stă de vorbă cu pelerinii, că acțiunea lui, protejată de ei, în scop de a aduna averi pentru noua lor mănăstire din Balta, pe de o parte, iar pe de alta, din considerațiuni mistice, comune cu Inochentie, este dezastruoasă în Basarabia, provocînd reînvierea moldovenismului, care duce la separatism. A cerut ca experți psihiatri să-l cerceteze pe Inochentie.

Și într'adevăr, acesta s'a pomenit cu o comisie medicală anume, care a încheiat act că l'ar fi găsit că suferă de mania grandorii în chestiuni religioase și, ca atare, n'ar trebui lăsat pe seama lui să propovăduiască credința creștinească, deoarece, avînd idei fixe, poate avea înrîurire asupra ascultătorilor săi, cu atît mai ușor, că aceștia sunt fanatici moldoveni, care se află în cea mai inferioară treaptă de cultură.

Nemulțumit și neîncrezător în preoții lui din Basarabia, episcopul Serafim, a cerut să i se trimeată de sf. Sinod, misionari experți, care să stabilească diagnoza dogmatică și metodele de combatere.

I-a convocat la el pentru sfat, pe preoții locali și pe experți. Discuția a fost lungă, pentrucă și presa laică a început să se ocupe de mișcarea moldovenilor inochentiști.

Rezultatul practic a fost hotărîrea de a distruge pe Inochentie, declarîndu-l înscris și propovăduind verbal prin preoți și misionari, ca pseudo-profet imoral, iar pe toți moldovenii care îl urmează, nebuni, sălbateci, incuți, imorali.

Prigoana prin poliție, prin preoți, defăimarea lui Inochentie și a moldovenilor, și-a produs efectul: mișcarea s'a ascuns, pelerinajele au devenit mai puțin numeroase și mai tainice, facerea de fîntîni s'a oprit, dar propovăduirea, adunarea jertfelor, adunările pentru rugăciuni, se făceau mai multe, în taină, în colibe și bordeie, în afară de sate. În acelaș timp, frații au început să pregătească pentru ei și Inochentie, un adăpost tainic în alt loc și anume, în satul Lipești (Lipețcoe), ținutul Ananievului din gubernia Cherson, la 12 vîrste de gara Birzula, unde 3 frați: Nechita, Sofronie și Gherasim Mardarie, au dăruit cincizeci deșetine pămînt. Cu binecuvîntarea părințelului, au pus moldovenii acolo, în stepa Chersonului, vie și livadă, au făcut fîntînă cu izvor curat, iaz, schit, o peșteră, toate în mare taină.

Veneau acum acolo pe ascuns, pelerinii moldoveni și aduceau jertfa lor. Munceau sub conducerea lui C. Turcanu și Man. Tricoli, oameni devotați, pricepuți și buni gospodari.

Prin stăruințele episcopilor Ambrosie și Serafim al Podoliei, Inochentie stătea tot lîngă malul Nistrului, tot făcea slujbe și propovăduiri în moldovenește. Episcopii Podoliei susțineau în fața Sinodului, că nu este nimic vătămător, că totul este curat creștinesc pravoslavnic, că moldovenii trebuie să aibă slujbă, rugăciuni și propovăduire în limba moldovenească, că Inochentie este călugăr vrednic, cinstit, nu are păcatele lăcomiei, că e dezinteresat, bun creștin, cu adînc simț religios și mistic, că învinuirile aduse lui cu femeile, sunt mincinoase.

Nemai putînd suporta umilirea, pe care i-o aducea această situație, din partea unor episcopi de origină mojiacă (unul fecior de țaran, iar altul de cîntăreț bisericesc), inconștienți de pericolul de stat al jocului cu limba moldovenească la marginea țării, jocul cu misticismul, ca instrument contra revoluționar, — episcopul Serafim al Chișinăului a plecat la Petrograd și prin legăturile lui aristocratice, de descendent al familiei Ciceagov, a obținut, în sfîrșit, în primăvara anului 1912, porunca sf. Sinod, ca Inochentie să fie mutat la mănăstirea chinovită Murom, gubernia Oloneț, lîngă lacul Onega.

„Cu mare greutate am isbutit ca părintele Inochentie să fie mutat la Miază-noapte“, triumfa Serafim al Chișinăului, crezînd că, îndepărtat la nord, izolat, moldovenii nu-l vor mai urma și mișcarea se va stinge.

Dar episcopii din Podolia și Cherson, binevoitorii lui Inochentie, nu se grăbeau cu împlinirea poruncii Sinodului. I-au îngăduit părințelului dela casa eparhială din Cameneț, să se întoarcă la mănăstirea dela Balta, să facă acolo slujbă și propovăduire de despărțire.

Au venit mii de pelerini moldoveni. Însoțit de episcopul Ambrosie, Inochentie a făcut cea de pe urmă slujbă. S'a adunat atîta vîntat norodul, dîndu-i învățăături.

Se înțelege, ce adînc îndurerat a fost norodul, cîte lacrimi au curs;— ei vedeau acum că Inochentie e apărat de episcopul Ambrosie, că este urmărit și pedepsit fără vină, pentru dragostea lui de poporul moldovenesc, că este mucenic.

Acei întorși dela Balta, au început acum o propagandă tainică și mai mare. Conducătorii îndemnau pe credincioșii, care pot și vor, să vîndă, toată averea și să meargă să stea cu Inochentie la Murom, că altfel nu poate fi mîntuire. Mulți îi ascultau, își vindeau parte, sau toată averea și plecau în taină. Acum toate cele pămîntești, ei le priveau cu nepăsare deplină; unii părăseau familiile, alții le luau cu ei. Cu toate piedicile administrative și a preoților, de a nu li se da pașapoarte interne, de a împiedeca vînzările averilor, de a nu le vinde bilete de cale ferată, pelerinii se strecurau prin toate opreliștile, spre părințelul Inochentie.

IX

S U R G H I U N U L

Însoțit de puțini prieteni apropiați și credincioși, tocmai spre sfîrșitul toamnei din 1912, a sosit Inochentie la mănăstirea Murom, din Miază-noapte a Rusiei.

Depărtată de sate, pe malul stîncos a marelui lac Onega, într'o regiune aspră și stîncoasă acoperită de brad, construită din piatră ne cioplită și lemn, mănăstirea Murom era o veche cetate, transformată în mănăstire — închisoare pentru clericii și călugării pedepsiți pentru crime și delictе, în urma sentințelor judecătorești, fie în urma hotărîrilor administrative, cum mai erau vestitele mănăstiri Suzdal și Soloveț.

Călugării de aici erau săraci și fără învățătură, trăiau din subvenția dela Stat, pescărit, creșterea vitelor și din lucru în pădure. Iși duceau viața grea în locurile acelea reci, cu iarnă lungă, geruri năprasnice, zăpadă multă și crivăț, care bătea deadreptul din oceanul Arctic și Marea Albă.

Venirea lui Inochentie cu prietenii lui și apoi cu pelerinii plini de daruri, merinde și bani, a fost pentru călugării dela Murom un izvor de venituri.

Părințelul a fost așezat în chilii a parte pentru dînsul și prietenii lui în mănăstire, iar femeile venite pe urmă acolo: Domnica

Ursu (sora lui), Axinia Livejoară (mama lui), Varvara Iordache (din Mereni) și altele, la văcărie în afară de mănăstire.

Pus sub supravegherea poliției și a egumenului Onisifor, om bătrîn și îngăduitor, contrar ordinelor, părințelul, în loc să fie izolat, primea din ce în ce mai mulți pelerini, le propovăduia, le făcea slujbe, părăsea mănăstirea cînd vroia și se ducea în satele vecine și în târguri, după cumpărături.

După moartea starețului Onisim, starețul nou, Mercurie, primind și el ajutoare dela Inochentie și dela pelerinii moldoveni, care veneau mereu, tot mai mulți, cu bani, cu merinde, brînză, fructe uscate, nuci, prune, făină, oloi, vin roșu pentru slujbe, icoane, vestimente și altele, a fost un timp binevoitor și făcea rapoarte la autoritățile bisericești și polițienești, că Inochentie este un călugăr de înaltă moralitate, că propovăduirile lui sunt bune pentru moldoveni.

Dar pretențiile bănești ale lui Mercurie creșteau peste măsură; Inochentie și moldovenii nu-l mai puteau sătura.

Atunci Mercurie și poliția au început să facă rapoarte, în care aduceau grele învinuiri lui Inochentie și pelerinilor moldoveni, de călcarea regulilor disciplinare statornicite în mănăstire.

Pe baza acestor rapoarte și sub imboldul episcopului Serafim al Chișinăului, stăpînirea eparhială din Olonețe, cu ordinul 452 din 17 Ianuarie 1913, pe baza poruncii Sinodului rusesc Nr. 3.413 din Iulie 1912, în ziua de 5 Februarie 1913, cu ajutorul poliției, îi gonește pe moldovenii pelerini din mănăstire, luîndu-le toate proviziile aduse de ei și luînd și iscălitura lui Inochentie pentru aceasta.

Rugămintele pelerinilor moldoveni și ale lui Inochentie, de a fi răbdați pînă se va încălzi vremea, n'au fost ascultate.

Și astfel, din porunca creștinească a Sinodului, episcopilor și stăpînirii rusești, peste două mii de creștini moldoveni, bărbați, femei și copii, prădați de provizii și de avere, de peste 20.000 ruble aur, au fost alungați în voia soartei, în plină iarnă, în locuri streine și pustii.

— Și,— povestea Grigorean mai tîrziu,— cînd ne-a scos Mercurie din chilii, la 5 Februarie 1913, am stat o noapte în ger și omăt, în ograda mănăstirii, nădăjduind că li se va face rușilor milă de noi și ne vor lăsa pînă se va mai încălzi vremea, că avem drum lung și greu de făcut. Am stat cu tot norodul și cu părințelul, toată noaptea plîngînd, cîntînd și rugînd pe Dumnezeu să le înmoaie inima călăilor, dar n'am izbutit. Diavolul împietrise inimile lor. Cît timp i-am hrănit și le-am plătit, ne-au răbdat în mănăstire, cu toate poruncile stăpînirii; dar acum cînd, văzînd lăcomia lor, că vor să ne prade, ca să rămînem și fără bani de întoarcere, am hotărît să nu li mai dăm nimic, s'au arătat neîndurați și răi“.

— Văzînd că lucrurile se îngroașe, am mers trei dintre noi în satul vecin, de am tocmnit sâni, ca să ducem bătrînii, femeile, copiii și merindele.

— În zori de zi, după utrenie, am încărcat sâniile și am întocmit convoiul.

— Mergeam doi câte doi, pe pîrtia îngustă, că pe margine troianul era peste brîu. Înainte mergeau frații cu crucile și icoanele, apoi tot norodul; iar la urmă săniile cu bătrîni obosiți, femei și copii.

— Eram peste două mii de oameni, îi împărțisem în căprării și pusesem pristavi, pe frații: Vasile Ciobanu, Vasile Mîță, Arsenie Furdui, Simion Livejoară și alții. Părințelul era la mijloc. Și am pornit cîntînd „Sfinte Dumnezeule și Doamne miluește“. Răsunau glasurile noastre în codrul tăcut, se isbeau cîntecele noastre de stîncile înghețate, de troienele de omăt și de brazii verzi.

Drumul erau greu. Albeața omătului ne orbea.

Ne opream odată pe zi, adunam uscături, făceam focuri, desghețam pînea, mîncam, și iar plecam cîntînd și plîngînd.

Noaptele ne opream în sate; ne găzduiau oamenii cu plată sau din milă. Dar pe zi ce trecea, oboseala și frigul îi răsbeau pe oamenii slabi; unii au început să cadă, mulți din ei au murit de frig, oboseală, foame și boli. Ne opream, săpam groapa în pămîntul înghețat; părințelul le slujea prohodul, noi cîntam, plîngeam și îi îngropam. Erau fericiți cei morți, scăpau de necazuri; primeau iertarea păcatelor dela părințelul. Ei au mers de-adreptul în raiu, căci au murit pe cînd erau în hagialîc, fără păcate, ei au dus înaintea Domnului durerea, suferința și dreptatea noastră.

Cînd ne întrebau ruși unde mergem, le răspundeam:

— Mergem, unde ne va duce Domnul; numai El are grijă de noi; numai El are milă de noi; noi suntem copiii Lui.

Intr'o zi cînd eram la popas a venit protoiereul Petrov și arhiereul Varnava, să-l înduplece pe părințelul să ne părăsească și să meargă cu ei la mănăstire, să-și facă canonul. Dar părințelul n'a vrut să ne lase pe noi pradă lupilor.

La 7 Făurar, o sanie cu clopoței ne ieși în cale. O troică, cu trei jandarmi, ducea un arestat. Ne strigau jandarmii să ne dăm în lături, să le lăsăm pîrtia. Dar unde să împingi repede în valea îngustă, cu stînci și prăpăstii și troiene mari, mulțimea înghețată, care se mișca în șir lung, încet. Jandarmii au sărit din sanie cu puștile în mîini și au început să suduie și să lovească cu prikladurile (paturile puștilor) în norod. Părințelul și noi, am început să-i rugăm, să aibă răbdare, că le lăsăm pîrtia să treacă, dar ei se grăbiau, suduiau și loveau, neluînd în seamă nici sfintele icoane, nici sfînta cruce din mîinele părințelului. Părințelul a sărit în apărarea norodului, dar jandarmii s'au infuriat și l-au împuns cu baioneta, apoi au făcut protocol (proces-verbal) cum că părințelul ar fi sărit la ei și i-ar fi lovit.

La 16 Făurar, a 12-a zi de mers pe jos, tot înainte și tot mai încet, căci norodul era obosit și aveam mulți bolnavi și istoviți, pînă la neputință, după ce am trecut de tîrgul Pudoj și ne apropiam de Gargopol, au sărit asupra noastră cu strigăte oastea cu viceguvernatorul, cerînd să-l dăm pe părințelul. Noi îl pusesem la mijloc, și îl apăram, dar oastea a început să lovească cu paturile

puștilor; au spart capete, au rupt coaste, au rărit oamenii, iar norodul nu se lăsa; dar la urmă ne-au doborât, l-au luat pe părintelul în sanie și l-au dus la închisoare. Iar pe cei răniți și bolnavi, i-au dus la spital. Pe noi ne-au dat pe la căzărmi și pe la casele oamenilor.

Autoritățile din Gargopol, pomenindu-se deodată, cu peste o mie de oameni străini, săraci, flămânzi, bolnavi, cu care nu se înțelegeau, au telegrafiat autorităților din Chișinău, ca să vie să-i ia. Până la sosirea ajutoarelor din Chișinău, date nu de autoritățile episcopale ale lui Serafim, care a trimis un preot să facă discuții cu ereticii, ci de Consiliile județene, pelerinii au fost duși la stația Neandoma, de unde, îmbarcați într'un tren, au plecat la Iaroslavli.

Aici, prin grija și pe cheltuiala reprezentanților zemstvei din Basarabia, au fost așezați și îngrijiți mai omenește, într'un tren special

În afară de cei morți, numărul cărora numai Dumnezeu îl știe, în afară de cei peste o sută de bolnavi și răniți, lăsați la spitalele din Gargopol, în afară de alți o sută lăsați bolnavi la Neandoma, s'au așezat în tren 1.014 oameni, la care s'au mai adăugat pe drum alți răzlețiți, așa că la urmă, în tren, erau ca la 1.500 pelerini.

Se întorceau slabi, flămânzi, amărâți, tăcuți, împietriți, cei 1.500 moldoveni, mucenici și apărători ai credinței lor; a credinței, așa cum o aveau în conducătorii moldoveni de-ai lor, a credinței neschimbată în dreptul de a se ruga lui Dumnezeu în limba lor, mărturisită cu jertfele, suferințele și morții lor, în siguranța că va veni judecata strașnică, care le va da dreptate, iar pe prigonitori îi va osîndi la focul gheenei.

Prizonieri ai stăpînirii și a episcopului Serafim al Chișinăului, prizonieri ai bisericii rusești și a preoților ei, martirizați, umiliți, batjocoriți, dar neînvinși în tăria lor, în hotărîrea lor nestrămutată de nesupunere sufletească oficialității bisericești și laice rusești, ei reprezentau toată moldovenimea izgonită astfel, în mod simbolic, din biserica rusească și din împărăție, care îi anexase sub cuvîntul de a le scăpa creștinismul lor ortodox, de păgînii turci și de ai ocroti. Ei reprezentau voința lor nestrămutată de a fi pravoslavnici în biserică, dar nu în cea rusească, care nu era a lor și pentru ei.

Mergea încet trenul cu pelerinii moldoveni, se oprea la stații mici, unde călătorii au impus să li se dea mîncare de post. Dar nu s'au putut ocoli centrele mari: Moscova și Kievul, unde reprezentanții presei, culturii, și politicei rusești au venit să vadă, în Rusia, atunci în plină mișcare spre eliberare de țarism, niște străini fanatici religioși, slabi, palizi, prăpădiți, indiferenți și nepăsători. Se mirau cînd aflau, că există un popor moldovenesc, o limbă și o țară moldovenească, de o sută de ani sub stăpînirea lor rusească.

Se mirau, cum cultura înaltă rusească, cu atîția mari scriitori universali, biserica pravoslavnică creștinească, profesorii, învățătorii,

preoții, funcționarii ruși, trecuți prin atâtea școli și învățături, au reușit să aducă un popor în această stare de plin ev mediu.

Cum se poate, că de abia după un an dela serbarea strălucită a jubileului de o sută de ani de stăpânire a Rusiei în acea gubernie, când s'au cîntat atâtea osanale administrației, justiției și tuturor bine-facerilor de cultură, civilizație și pravoslavie rusești, să se facă această dovadă rușinoasă de falimentul complet al bisericii și statului rusesc în Basarabia. Cum se poate ca biserica pravoslavnică să gonească mii de oameni pe timp de iarnă în ger, frig, foame și pustiu.

În presă apăreau articole, în care se arăta, că credința în apropiatul sfîrșit al lumii, e veche, e din Evanghelie, că ea a reînviat adeseori în diferite părți a lumii, la diferite popoare, când se simțeau schimbările moleculare în sufletele oamenilor, când se pierdea încet credința în vechii zei, în vechile instituții, în vechile principii, în vechile așezăminte; așa a fost la căderea păgînismului, așa a fost la căderea imperiului Roman, așa a fost la invaziile barbarilor, așa a fost la căderea feudalismului. Era neliniștea sufletelor presimțitoare, instinctiv, a dezastrelor ce vor să vie și cari își căutau liniștea, echilibrul și scăparea într'o credință. Era un simptom că spiritul revoluționar, în așa formă a cuprins pe moldoveni, împingîndu-i la nesupenere autorităților bisericești și celor de stat, ei încercau pe întuneric, să-și construiască o altă dogmă și să aibă conducători moldoveni, cum, la ruși, acelaș spirit revoluționar i-a gonit deadreptul pe credincioși, afară din biserică, direct la ateism și materialism.

Toată lumea vorbea, toată lumea interpreta, numai Moldovenii tăceau.

X

ÎNTOARCERE A

Încet mergea trenul cu pelerinii, întorși de poliție și stăpânire, spre case. Cu toate îngrijirile reprezentanților zemstvei, în fiecare noapte mureau cîțiva de răceală, istovire și boli. Pe cei morți, preotul delegat îi prohoddea la stații, în prezența unui reprezentant al căilor ferate și a poliției, în sicrie pecetluite, îi lăsau acolo, ca să fie înmormîntați la cimitirele din apropiere.

La stațiile căilor ferate din Basarabia, apropiate de satele pelerinilor întorși, se pregăteau căruțe, pelerinii erau încărcăți în ele și însoțiți de poliție și jandarmi, duși în satele lor.

Cum mulți nu-și spuneau numele și locul adevărat, trebuia la fiecare stație din Basarabia să se cheme autoritățile locale, să treacă prin tot trenul, să-i recunoască.

După o călătorie de șase zile, la 28 Februarie, au sosit pelerinii în gara Chișinăului. Au fost întâmpinați de o mulțime de autorități: jandarmerie, poliție, preoți, misionari. Au fost găzduiți la un mare

han, dinainte pregătit. N'au apucat să se așeze, că a și venit episcopul Serafim, înconjurat de polițmaister, jandarmi, preoți, misionari, — să-și vadă oițele rătăcite, aduse la picioarele lui.

Impetuos, a intrat de îndată în discuție cu oamenii obosiți și nenorociți:

— Ce-ați căutat la Inochentie?

— Cuvîntul Evangheliei, rugăciunile, mîntuirea.

— Dar n'aveți voi aici, preoți vrednici, cari să vă citească rugăciuni, Evanghelie, nu vă fac ei toate slujbele, nu vă fac propovăduiri?

— Fac, dar dela ei nu înțelegem nimica; pe Inochentie îl înțelegem. El ne vorbește moldovenește, el e bun, milos, ne întreabă de necazurile noastre, ne iartă păcatele, se roagă pentru noi.

— El vorbește prostii și erezii, el v'a dus la sărăcie, la nenorocire, la nevoie.

— Noi credem că el vorbește după Evanghelie, nu el ne-a dus la sărăcie. Hristos a spus că mai degrabă va trece funia prin urechile acului, decît bogatul în împărăția cerurilor.

— N'aveți ce să căutați la el; el vă spune prostii, el nu este învățat, el este pseudo-prooroc; el adună averi dela voi, el vă poartă pe drumuri greșite. Trebuie să vă pocăiți de drumurile greșite, pe care ați călcat cu el.

— Noi credem în Inochentie, el este ieromonah, de ce l'au făcut episcopii ieromonah, dacă e eretic? Noi nu ne căim că ne-am dus la mănăstire, să ne rugăm; el nu adună bani, el dă bani la calici, am văzut noi. Dacă nu vreți să mergem la el, — aduceți-l pe el aici.

— Stăpînirea și Dumnezeu v'au dat pămînt, — este talantul din Evanghelie, — erați datori să-l munciți, să-l creșteți, că răspundeți înaintea lui Dumnezeu pentru el. Voi l'ați părăsit, ați greșit înaintea stăpînirii și înaintea lui Dumnezeu.

— Ați rămas pe drumuri și voi și copiii. Cine are să aibă grijă de voi și de ei?

— Dumnezeu și oamenii buni, că noi am muncit și vom munci la pămînt și la orice muncă. Creștinii trebuie să aibă grijă întîi de suflet și de muncă, nu de pămînt și de avere.

— Acum să vă duceți la sate, să vă pregătiți de muncă. Preoții vor veni la voi și vor face rugăciuni și slujbe. Vă vor ține cuvîntări ca să înțelegeți rătăcirea lui Inochentie, să-i ascultați pe ei, pe preoții voștri din sat și să mergeți după ei, că ei sunt puși de Dumnezeu să vă îndrumeze și ei au porunca dela mine să vă lumineze. Să-l uitați pe Inochentie, — el are să-și ispășească păcatele lui înaintea stăpînirii și lui Dumnezeu, — eu vă iert păcatele voastre, că alții v'au dus în ispită. Veniți să vă binecuvîntez.

Supuși și tăcuți, au primit binecuvîntarea, au sărutat mîna stăpînului arhieru, dar în sufletul lor împietrit și în inimile lor amărîte, pe fețele lor închise, nimeni nu putea să afle, ce simțiri și gînduri aveau.

Au plecat spre casele lor, din satele lor, umiliți, înjosiți, dar avînd în inimi simțimîntul că au suferit pentru Hristos, că drep-
tatea o vor primi la strașnica judecată. Cei streini de credința lor,
nu puteau să-i înțeleagă.

Creștini, rătăciți, dar creștini cu milă și dragoste adîncă, au
avut oare puterea să uite și să ierte pe prigonitori? N'a rămas oare
în sufletele lor niciun pic de venin? Și la moldovenii ceilalți, care
au văzut și au auzit de prigoana fraților lor de sînge și credință,
nu s'au născut în suflete simțimînte urîte față de reprezentanții
bisericii rusești și stăpînirii, care erau așa de crude față de frații
lor rătăciți?

Prăpastia între biserica și împărăția rusească și sufletele mol-
dovenilor creștea și se adîncea. Trupurile semănate de moldoveni,
la fiecare popas dela Murom, la Neandoma și de acolo, la fiecare
stație pînă la Nistru, în pămînt strein și îndepărtat, trupurile acelea
de mucenici, jertfe fără sînge, pentru credința lor simplă, dar sin-
ceră și adîncă, nu cereau răzbunare; dar sufletele lor stăteau îna-
intea Domnului în ceruri și cereau judecată dreaptă, pentru neamul
lor, țara și credința lor.

XI

A N C H E T A

„La 20 Aprilie 1913, a sosit la Chișinău misionarul Sinodului,
atașat pe lângă Ober Procurorul Sf. Sinod, Consilierul de Stat V. M.
Sevortov. Întîlnit la gară de protopopii și misionarii locali, dela gară,
Vasile Mihailovici a plecat direct la palatul I. P. S. S. arhiepiscopu-
lui Serafim“.

„La 21 Aprilie, seara la orele opt, în sala eparhială, a fost con-
ferința d-lui consilier de Stat V. M. Sevortov: paza ortodoxiei;—con-
ferențiarul a vorbit despre importanța incomparabilă a ortodoxiei,
ca singura putere și adevăr bisericesc și prima bază de Stat. — Pu-
terea creatoare a ortodoxismului și influența vătămătoare a sectelor
asupra societății, poporului și Statului. Greșelile noii politici de Stat,
prin introducerea principiului libertății cultelor, păcatele vechi a
misionarismului, vechii și noii vrăjmași ai bisericii ortodoxe, com-
ploturile masonilor contra tronurilor și altarelor, chemare către mi-
reni și preoți la luptă“.

Așa înregistrau gazetele din acel timp din Chișinău.

Dar adevăratul scop al vizitei era inochentismul, căci citim la
22 Aprilie: „Inaltul misionar a plecat însoțit de arhiereul Serafim,
preoți misionari, secretari, în satele Horăști și Costești, sate infec-
tate de inochentism, iar la 23 Aprilie, în satele: Tocuz și Zaim. In-
zilele de 24, 25 și 26 Aprilie, au fost în palatul eparhial, sub preșe-

dinția episcopului Serafim, consfătuiri asupra mișcării dela Balta, iar la 27 Aprilie, consilierul de Stat Scorțov, a plecat în Podolia, însoțit de misionari“.

Evident că discuțiile din presă asupra calvarului moldovenilor, izgoniți iarna, pe ger groaznic de Februarie, flămânzi și goi, din Mănăstrea Murom, din ordinul Sf. Sinod, au trezit Sinodul și el a trimis la Chișinău, un funcționar așa de însemnat.

S'a făcut o anchetă discretă, sub formă de conferință și consfătuire. De aici și știrile în preoțime și presă, că Serafim pleacă din Basarabia.

În după amiaza zilei de 27 Aprilie, între Inaltul oaspe și Serafim, episcopul Chișinăului, se trăgeau concluziile.

— Să ne sfătuim I. P. Sfințite și să tragem concluziile, și bisericești și de Stat, asupra acestei mișcări, căci e de fapt o mișcare creștinească rătăcită, nu este o dogmă definită, un eres, o sectă. I. P. S. Voastră susține că este periculoasă pentru Stat, că conține elemente sociale: distrugerea familiei, prin propaganda neconviețuirii, între bărbat și femeie. Ei bine, latura aceasta n'are importanță: e izvorâtă aici din Evanghelie, care, pentru cei ce pot, pune deasupra tuturor, monahismul. Nici inochentiștii nu o proclamă dogmă, ci dau un sfat. Distrugerea familiei periculoasă pentru Stat este destrăbălarea, negarea căsătoriei, alianțele libere, etc. Astea lipsesc, acum aici, și rămîne numai faptul evanghelic, care pune pe călugări și călugărițe, deasupra celorlalți ca o morală superioară de înfrînare; — ori, Inochentie a explicat, că el nu impune această înfrînare, decât pelerinilor, pe timpul stării lor în mînăstire și chiar dacă n'ar fi cum spune el, totuși, faptul acesta este strict local și trecător; — probabil este o fază, așa că pentru Statul rusesc, nu prezintă nicio gravitate. Chiar dacă toți enoriașii Matale, ar practica această morală superioară un timp, — n'ar fi pericol de Stat, nici pentru Basarabia, nici pentru Rusia. Infrîngerea sexuală este propovăduită de secole; — o urmează însă puțini, natura învinge.

— Alt element social periculos, pe care îl vede I. P. S. V., este negarea proprietății. În cuvîntările lui Inochentie, nu este o dogmă în această materie; el repetă textele din Evanghelie, dă sfaturi; nu impune lege generală; unii din inochentiști, sacrifică credinței lor de bună voie. Nu e nici dogmă, nici practică obligatorie la toți. Așa că nu văd nici în aceste două elemente: familia și proprietatea la inochentiști, nici o teorie nici o dogmă — nici o practică revoluționară — ci numai simplă pornire creștinească. Nu sunt ei revoluționari în această materie.

— Bine excelență, eu am fost dator, să semnalez mișcarea și elementele ei. Dv. ca mare expert al Sf. Sinod, aveți să hotărâți. Eu sunt bucuros că păstoriții mei rătăciți, nu sunt revoluționari.

— Acum să trecem la celelalte elemente; — chestia politică în proorocirile lui Inochentie, că va veni un mare războiu, că Basarabia se va despărți de Rusia, că Impăratul Nicolae este ultimul, că după

el nu vor fi împărați în Rusia, este reflexul propagandei revoluționare. Așa ar vrea vrăjmașii Rusiei. Am discutat cu Inochentie. El nu stăruie și nici nu-și dă seama de ea. El o leagă de judecata cea strașnică.

— Să luăm elementele zise dogmatice. Inochentie nu se crede, nu s'a crezut și n'a declarat că este „om mare“, că este trimis de Dumnezeu, „stîlpul de foc, care leagă cerul cu pămîntul“, prooroc, care seamănă cu Sf. Ilie și cu Ion Botezătorul, că „ar fi înghițit hîlulubul, adică Sf. Duh și l'ar fi întrupat astfel și că lumea va fi judecată de Sf. Treime și Inochentie“. Prietenii lui l'au declarat astfel, dar nu el. Și apoi, prietenii lui s'au exprimat greșit, ei au înțeles să-l compare cu Sf. Ilie, cu Sf. Ioan, ca propovăduitor, că e inspirat de Sf. Duh. Aceste exprimări neclare, de către misionarii noștri au fost exagerate, pentru a putea întocmi teoria inexistentă a unei dogme inexistente, a unei secte inexistente, ca să aibă ce discuta și combate.

— Declarațiile lui Inochentie, că se apropie sfîrșitul lumii, evident, sunt greșite; — nimeni nu poate ști cînd va fi sfîrșitul lumii. — Se repetă textul din Evanghelie și ceia ce au auzit dela mulți din episcopii și clericii noștri, care, pentru a înspăimînta lumea și a o depărta de mișcările haotice și anarhice din împărăție, recurg la aceasta.

— În legătură cu aceasta este și propovăduirea secării apelor din izvoare și rîuri; — ori, și asta este în Evanghelie; — iar practica, facerii de fîntîni bune, este și creștinească și igienică.

— Chestiunea bolnavilor, nervoșilor, epilepticilor, maniacilor, și nebunilor, din mișcarea lui Inochentie, nu prezintă nimic extraordinar. La toate mînăstirile din lume, vin bolnavii de tot felul.

— Acestea nu caracterizează mișcarea lui Inochentie și nu se poate spune că toți inocheniștii, toată mișcarea, toți moldovenii, sunt nebuni, cum au căutat să dovedească mulți misionari și gazetari superficiali. Inochentie, din jertfele moldovenilor, a făcut la Balta un azil pentru ei, — și asta este spre onoarea lui.

— Astfel, după mine unul, nu este aici nici o sectă, nici o dogmă.

— Este o mișcare creștinească, nenorocită, o sbuciumare, a cărei vină o purtăm noi, cu toții.

— Inochentie! Inochentie este produsul mînăstirilor noastre. — Facem călugări, — facem din călugări simpli — preoți și propovăduitori, oameni incuți, nepregătiți, care iau ad-literam, anumite formule fixate în textele rituale și în Evanghelie, așa cum le iau și unii episcopi de ai noștri și cum au existat în evoluția creștinismului prin atîtea secole. Sunt de bună credință, dar medievăli, mistici, visători. Pe Inochentie îl pun episcopii noștri să propovăduiască moldovenește; — ideia nu e rea; — în mînăstiri trebuie să se dea celor ce vin, cuvîntul lui Hristos și moldovenilor nu li se poate da decît în limba lor. Dar cine supraveghează, cine conduce, cine-

îl controlează, cine urmărește efectele produse? Nimeni. Și atunci se înțeleg răătăcirile.

— Mai este altă cauză. Aici în Basarabia, ca și în Rusia, mai mult ca în Rusia, biserica rusească este moartă, are clerici, forme solemne, aparențe, iar poporul este în afară, strein de ea. Biserica n'are viață vie și fără popor nu este biserică.

— Iartă-mă P. Sfințite, că spun matală în intimitate, sincer și cinstit, gândurile mele. Am stat mult de vorbă cu Inochentie în închisoare, l'am studiat, am stat de vorbă cu inochentiștii, am vizitat multe sate, unele cu D-ta; am vizitat mulți preoți, călugări, am studiat dările de seamă; am vorbit cu toți, direct și prin traducători. Am vorbit cu preoți moldofili, cum le spui Măta, am vorbit cu proprietari. Poporul acesta a dat Rusiei podvezi, merinde, vite, — oameni în războaiele cu Turcii, apoi în Caucaz, Japonia; ne-a dat impozite; — el ne-a dat Mitropoliți, episcopi, poeți, publiciști, generali, miniștri, profesori; — iar noi, i-am luat pe conducătorii lor firești, i-am făcut ruși, i-am rusificat așa că el a rămas izolat și s'a dus la Inochentie și se poate duce la alții. Aici s'a făcut rusificare o sută de ani — și n'a reușit, cum nu a reușit nici în Polonia, nici în Estonia, nici în Lituania și Finlanda; — acolo era mai greu, era altă religie. Aici, cu toată identitatea ortodoxismului, — iarăși n'a reușit. Nu suntem noi de vină că moldovenii nu sunt capabili să devină ruși, sau noi nu suntem capabili să-i facem. Faptul este fapt; — că Basarabia rămîne moldovenească și că este nemulțumită. Inochentie cu ai lui ne neagă pe față și restul moldovenilor tac.

— Biserica ortodoxă, singura noastră legătură spirituală cu Basarabia, în această materie ca și în altele, a mers după ordinele Statului; în Rusia, asta poate că a fost bine și necesar, și a dat rezultate și pentru biserică și pentru Stat; — aici cred că am greșit. De altfel, Sinodul a revenit asupra rusificării forțate aici, încă sub episcopul Iacob. Dar aparatul, — preoții noștri rusificați, n'au crezut util să practice și să desvolte ideia. Nici nu puteau, — nu erau pregătiți, instruiți și îndrumați, pentru a fi preoți la moldoveni. Apoi, iar s'a revenit la rusificare; acei care cereau concesiuni mici, raționale și creștinești pentru moldoveni, — au fost suspectați. Mișcarea lui Inochentie ne-au deschis ochii. Am vorbit cu ober procurorul și cu membrii Sinodului. Cred că vom putea ajunge la o soluție bună.

— Inochentie va fi condamnat și dus la Solovețe, contactul cu el se va rupe. Cei dela Cameneț și dela Balta vor fi pedepsiți. Dar aici, direcția trebuie schimbată. Trebuie să le dăm noi moldovenilor lumina, iubire și adevăr creștinesc în limba lor.

— Ce am făcut noi aici? — Am umplut târgurile de jidovi; am adus coloniști nemți, ovrei, bulgari, ucrainieni, de care acum ne plîngem, iar pe moldoveni i-am ținut în ignoranță și analfabetism.

— Trebuie schimbată direcția, altfel îi vom pierde și pe moldoveni. Nu va fi Inochentie, vor fi alții. Nu va fi forma asta, va fi alta.

În mișcările religioase trebuie ținut seamă și de dogmă și filosofie, dar mai mult de sentimente.

— Evident, simpatiile pentru Inochentie, legăturile cu el și apostolii lui, nu se vor stinge îndată, sentimentele și resentimentele acestea mistice nu se sting repede și aici sunt două: creștinism și moldovenism. Trebuie să le dirijăm și să le conducem noi. Să vie dela noi, nu din altă parte. De aceea, nu se cuvine să insultăm mișcarea și poporul moldovenesc, declarându-i nebuni, degenerați, încăpățânați și sălbateci, fără cultură, fără limbă. Nici dreptate n'avem, nici nu câștigăm nimic prin insulte gratuite, ei din potrivă, îi îndârjim ni îi facem vrăjmași, mai cu seamă că în toate acestea și noi suntem de vină.

— Excelență, concluzia care trebuie s'o trag eu din toate acestea, este că campania presei liberale și revoluționare, pornită contra mea, cu ocazia acestei nenorocite mișcări și mai cu seamă a întâmplărilor dela Murom, a fost luată în seamă de conducerea bisericii, — că eu sunt desavuat de ea, că sunt făcut răspunzător și că urmează să port urmările.

— O, nu Inalt Prea Sfinte, nu luați lucrurile așa. Eu am vorbit sincer, deschis. Cuvintele mele nu sunt reflexul părerilor Inaltei conduceri. Dacă vroiți să știți părerea mea, iat-o: I. P. S. Voastră are meritul de a fi descoperit și semnalat la timp dezastrul, la care mergeam cu ochii închiși, de a fi pus lumea să judece deschis primejdia. Nu d-ta poți fi făcut răspunzător de politica de Stat și bisericească, dusă aici de ani; — nici de aceea pe care ai dus-o conform instrucțiilor primite.

— Cred că gestul plecării Matale ar fi greșit și vătămător. Măta, care știi oamenii și împrejurările de aici, mai bine ca oricine altul, care ești activ, energic, inteligent, schimbând direcția, vei obține mai repede și mai bine îndreptare. Nu se pune de loc în discuție persoana Matale, care e mai presus de orice critică. Se pune în discuție numai directivele, care trebuiesc schimbate, bineînțeles într'o anumită măsură. Se cuvine să liniștim spiritele.

— Înțeleg și mulțumesc pentru părarea bună ce o aveți despre mine. Totuși, schimbarea directivei și introducerea limbii moldovenești în biserica de aici, a propovăduirii, care ar fi un început, nu va fi oare periculoasă? Dacă cedăm astăzi în biserică, n'om fi siliți să cedăm mâine mai mult și astfel, nu creem condiții pentru renașterea separatismului? Prin introducerea limbii moldovenești în biserică, nu dovedim noi că Basarabia nu este rusească? Nu justificăm noi astfel pretențiile României asupra Basarabiei?

— Prea sfințite părinte, să stăm pe teren bisericesc. Avem noi dreptul, creștini fiind, să lăsăm pe moldoveni, care nu știu rusește, — asta este realitatea, — fără mîngiere și lumină creștinească, pe care n'o pot pricepe decît în limba lor? Orice cruce e sfîntă, dar cu crucea sfîntă, un om rău poate omorî, — e de vină crucea?

— Evident, limba poate duce la multe, dar fără limbă moldovenească, în biserica de aici, nu poate fi creștinism. Noi trebuie să facem

creștinism aici și pentru asta vom întrebuința limba de aici, cea moldovenească și cu această limbă vom lupta și contra separatismului, pe care eu nu-l simt, nu-l văd aici.

— O, da, nu se simte, nu se vede, dar este ascuns, este instinctiv, ca și spiritul revoluționar, nu manifestațiile, ci spiritul roade adânc; eu l-am văzut în altă parte izbucnind, așa de odată, în forme groaznice. Sub cenușă este jeratec, care poate aprinde focul, care aici va fi național.

— P. S. părinte, fiindcă am trecut la spirit revoluționar și fiindcă suntem în intimitate, pot să-ți spun: eu nu cred că măsurile violente fizice, pot distruge acest spirit. Curentele spirituale nu pot fi zăgăzuite la infinit; trebuiesc puse zăgazuri, dar trebuiește în mai mare măsură să fie canalizate, conduse. Eu văd în măsura care o propun aici, o canalizare o deviere a curentului lui Inochentie spre noi, spre biserica rusească; altfel, va crește din ce în ce vrăjmășia ascunsă, va naște ura din ce în ce mai mare. Mulțimile sunt amorfe, nu sunt conduse de raționamente, ci de instincte și sentimente, când se acumulează veninul, ura, — vine explozia, care înneacă elita conducătoare, masele iese pe stradă, dictează ulița nebună, pradă, distruge, omoară și se lasă condusă de acei, care vin în capul lor, cu aceleași instincte și sentimente, le excită, le măresc. Noi trebuie să ținem seamă de aceste învățături din revoluția, pe care am trăit-o și să căutăm, prin concesiuni la timp, cât este timp, să le prevenim.

— O, dacă și cei de sus, în opera de Stat, ar înțelege. Dar nu, ei nu știu realitățile, nu văd, nu simt pericolul, cum îl vedem noi. Aici, în Basarabia, totul stă pe un picior, fără echilibru stabil, iar deasupra ne stă sabia lui Damocles, a revoluției. Aici, prin inochentism, moldovenii au arătat nesupunere bisericii și autorităților de Stat.

— Este adevărat P. S. părinte, dar să nu ne îngrijim peste măsură. Rusia este mare și tare. Micile mișcări de aici și altă parte, n'au mare importanță; cu acțiune cuminte și cu timpul, toate lucrurile, cu voia Domnului, se vor îndrepta.

— Apoi, Prea Sfințite, mi-ați spus că se isprăvește curînd monumentul Impăratului Alexandru I. La inaugurare credeți că va veni M. S. Impăratul. Cred că este bine ca spiritele să fie calmate pînă atunci; nu trebuie să amărîm pe M. S. și cu aceste mici lucruri, care, în definitiv, n'au mare însemnătate.

De altfel, noua lege a cultelor, ne prescrie toleranța mai mare, deși noi trebuie să plecăm la toleranță, nu atît din cauza legii, cît din principiile creștine. Moldovenii rătăciți au dovedit totuși că sunt creștini pravoslavnici, că sunt supuși, în fond împărăției, că ne putem bizui pe ei; o greșală, o rătăcire, se va îndrepta, dacă vom lucra intens pe cale pașnică și de iubire creștină. Poate că mai rău stăm în Rusia, unde spiritul de ateism și materialism, crește.

Rezultatul practic al acestei anchete și acestei convorbiri, s'a văzut repede. În gazeta oficial a eparhiei, au început să apară notițe, care nu apăreau înainte.

„La 13 Iulie 1913, episcopul Gavril, vicarul episcopiei, a făcut la mănăstirea Curchi (Orhei) slujbă moldovenească, iar la 21 Iulie a făcut slujbă moldovenească la biserica Sf. Gheorghe din Chișinău; la 28 Iulie la mănăstirea Chițcani (Tighina), la 4 August în satul Isacova din Orhei, iar la 25 Septemvrie, însuși episcopul Serafim, a făcut în satul Răduleni (Soroca) slujba moldovenește și slavonește, iar la 26 Septemvrie, tot el, la sfințirea bisericii din Varnița (Tighina) a slujit liturghia în limba „ruso-moldavă“.

Lucru ne mai auzit și ne mai văzut în Basarabia, de sub ruși, de peste 50 de ani, slujbă arhierescă în limba moldovenească.

E adevărat, savanții locali, în cap cu Serafim, ca să nu-i spue numele adevărat, limba românească, au inventat un nou termen, — limba ruso-moldavă, sau moldo-rusă; — declarau o nouă nație, o nouă rasă, ruso-moldavă; — scriau articole speciale asupra acestei limbi. care trebuia păzită de influența acelei de peste Prut, care se scrie cu litere latine, ne admițându-se litere, cuvinte, cărți, spirit și orice import, căci ar fi vătămător, eretic, distrugător, separatist.

Bietul Inochentie și prietenii lui, răătăciți în chestii religioase și politice, persecutați, arestați, batjocorți, goniți, omorâți de foame și frig, prin pustietățile din nordul Rusiei, de Sf. Sinod al bisericii pravoslavnice și de episcopul Serafim, nu-și dădeau seama ce victorie mare au avut, silind pe persecutorii lor, să le admită limba lor, limba moldovenească în slujbe, în propovăduire și în tipar bisericesc. I-au zis ei, Serafim și Gavril și toți preoții din jurul lor, că e ruso-moldavă, slavo-rusă, basarabeană, dar de fapt, ea era tot curată limba românească.

XII

JUDECATA ȘI ÎNCHISOAREA

Arestat la 16 Februarie 1913 la Gargopol, rănit, obosit, slăbit de post, drum, smuls din mijlocul credincioșilor, Inochentie a fost băgat la închisoarea din Gargopol, apoi mutat la aceea din Petrozadovsc și supus la un regim strict de izolare.

A început lungă procedură de cercetări în toate părțile, de autoritățile judecătorești, polițienești, ca și de cele bisericești; ascultare de martori, jandarmi, polițai, prieteni și vrăjmași, în diferite localități, încheieri de procese-verbale, citații, etc.; procedura mergea încet. Timpul trecea, Inochentie își petrecea vremea în rugăciuni, îndeplinind, ca și cum n'ar fi fost în închisoare, toate slujbele, cîntînd și recitînd din amintire, toate cuvintele din cărțile bisericești din care nu i se lăsase decît molitvenicu și Biblia.

Noaptea lungi le petrecea revizuiindu-și viața din copilărie, pînă la pușcărie, revăzînd în vis, ca aievea, tot trecutul, toți oamenii, pe care i-a cunoscut și toate locurile pe unde a umblat.

Se vedea mic în casa părintească din Cosouți, cu părinții, frații, surorile și rudele. Se vedea în genunchi, înaintea icoanelor, cu mama lângă el, strângându-i și așezându-i degetele, aducându-i mîna la frunte, la piept, la umeri, pentru a-și face cruce, șoptindu-i la ureche ca să zică și el: „în numele Tatălui și al Fiului....“, „Tatăl nostru“. „Împărate Ceresc“, numai în moldovenește.

Se vedea la muncă, din fragedă copilărie, păscînd pe dealurile de piatră, vitele sau pe cîmpie verde împestrițată cu flori vii, cu alți copii; apoi ajutînd părinților și fraților la tăiat și cărat piatră din stîncile de acolo; la așezat cotileții în stînji. Se vedea apoi la toate muncile cîmpului, la arat, semănat, boronit, prășit, plivit, secerat, adunat, cărat, treerat, dînd ajutor. Vedea satul lui, Cosouții, pe coastă de deal, cu case albe de piatră, cu ogrăzi înconjurată de ziduri de piatră, cu pomi frumoși înfloriți primăvara, cu fructe dulci și mirositoare toamna; par'că și acum simțea mirosul gutuelor galbene. Vedea luminind grîul auriu între lanuri de păpușoiu verde. Vedea cerul albastru deschis de acolo, cu norii albi ca fulgii, cu soarele cald și strălucitor; vedea Nistrul curgînd viu, puternic, huind sgomotos printre stîncile din susul satului, primăvara, cînd venea vijelios și larg, liniștit, majestuos, la vale de sat revărsat prin lunci.

Se vedea vara venind la Nistru, micșorat, strălucind de soare, limpede de i se vedea nisipul și pietricelele dela fund, oglindind albastrul cerului, să se scalde cu ceata de copii din sat și i se strîngea inima, trezindu-se în beciul întunecos, murdar și rece, în care a fost așezat de stăpînire.

Se vedea trimis la școală iarna, cu un abecedar slavon și cu o tăbliță de piatră în traistă, stînd acolo și silabisind cu greu, buchiaz-ba, învățînd întîi pe de rost cuvintele străine și apoi căutînd cu ochii, să facă după rînd așezarea sunetelor, învățate, în literele și cuvintele tipărite. Grea și amară învățătură a limbii străine. Dar a izbutit, a învins toate greutățile, a suferit toate bătăile la palmă, toate înjurăturile de „durac“ și de „moldovan, cap de bou“, dar a izbutit să învețe pe de rost, toată cartea cu rugăciunile și poeziile, să știe să citească, să socotească și să scrie.

Se vedea băețandru, la biserică, întîi ascultînd, apoi învățînd pe nesimțite, pe de rost, cîntecele și rugăciunile. Ar fi vrut să fugă și el la joacă, cu alți băeți, dar nu-l lăsa mama. Il silea să stea cu ea în biserică liniștit, cuviincios, să asculte; — apoi l-a băgat la strană, lângă dascălul bătrîn și așa a învățat acolo toate slujbele.

Crescuse. Avea optsprezece ani. Umbla cu băeții noaptea pe toloacă, la păscut caii, muncea și petrecea împreună cu băeții și fetele de seama lui. Învățase cîntece moldovenești populare, cîntau și se hîrjoneau împreună. Unele fete priveau cu plăcere fața lui palidă, părul creț, și negru, mustăcioara care mijează pe buza de sus; se uitau mai adînc și cu drag în ochii lui negri, sprincenați. Erau multe frumoase, dar era una, — Anica Borș, sveltă, vioaie, sburdalnică; — se întîlneau des la fîntînă, vorbeau, glumeau, se bucurau

la vedere unul de altul; i-a dat odată niște floricele... i-a spus ca amintire... altădată s'au strîns de mîini..., într'o seară s'au sărutat.

Dar mama veghea. Mama nu vroia ca Ionică al ei să rămîie în sat, la truda și urîtul vieții satului, la piatră, la plug, la boi. Nu vroia să cadă în păcatele satului, beție, înjurături, bătaii, stricăciuni, tîlhărie. Nu vroia ca băiatul ei iubit să aibă grijile unei neveste rele, unor copii mulți și flămînzi, să aibă sarcina de a îngriji atîtea guri, de a munci mult, pentru a rămîne toți pe jumătate flămînzi și goi. Ea îl visa pe el, măcar pe el dintre toți, scăpat de murdăria, păcatele și necazurile vieții; îl vroia curat, fără păcat, liniștit, fără griji, fără nevoi, rugîndu-se lui Dumnezeu pentru toți și pentru ea. Dacă viața ei și a lor, a tuturor, a fost grea și plină de dureri, venin și păcate, aici, pe pămînt, cel puțin viața lui și rugăciunile lui, să le pregătească lui, lor și ei, — sufletelor lor, în lumea viitoare, în cealaltă lume, viața veșnică în rai.

De dragul mamei, s'a dus la mînăstire la Dobrușa; se gîndea să încerce, să învețe, poate va putea să ajungă dascăl la biserică. Atunci se va întoarce, va regăsi satul, va regăsi pe Anicuța.

Intr'o toamnă frumoasă, încet, pe îndelete, au mers cu mama la mînăstirea Dobrușei.

Vedea acum, ca în vis, cu aceeași bucurie ca atunci, cerul senin, albastru și luminos sus, dealurile line, cu grînele noi, verzi, răsărite frumos, cu miriștele și popușoaiele galbene aurii și pădurea mare și deasă de stejar, întinsă pe dealuri și văi, cu frunzele cafenii, ruginii-roșii și galbene, făcînd ca un covor întins de toate culorile la razele blînde și pătrunzătoare ale soarelui de toamnă, din Moldova.

Nu vroiau să-l primească călugării ruși, cari stăpîneau mînăstirea moldovenească, pentru că nu grăia încă bine rusește; dar au stăruit, s'au milogit.

L'au pus la poslușanii grele, a fost și la porci și la vaci, la moară și la iaz; apoi, auzindu-l cîntînd și citind la strană, l'au trimis la școală; a muncit mult; l'au pus apoi la părintele econom, ca ajutor; învățase toate, slujise cu cinste și vrednicie, dar fie că n'a fost băgat în seamă, fie că nu le-a plăcut, că a trecut la strana moldovenească, că se legase de călugării moldoveni, dela cari învățase multe și cu care se afla în supusă prietenie, n'au vrut să-l lase să meargă la școala de psalomscici (cîntăreți bisericești) dela episcopia din Chișinău.

Mai aflate, că Anica Borș, cu care era legat prin prietenie adîncă și dulce din copilărie, îmbolnăvindu-se, s'a dus și ea poslușniță la mînăstirea Coșeleuca.

Atunci s'a hotărît să plece la alte mînăstiri, ca apoi să se călugărească acolo; știa, simțea că aici nu au să-l lase Rușii, știindu-l moldovan și isteț, să intre nici în călugărie.

Inainte de plecare, s'a dus s'o mai vadă pe Anica la mînăstire. A văzut-o, s'au privit, s'au sărutat, au plîns, s'au despărțit cu durere.

dar avînd și bucurie sufletească, că se află pe același drum al mîntuirii.

Apoi a început drumurile pe la toate mînaștirile mari: Kiev, Iaroslavli, Poceaev, Peterburg, Balta. A cunoscut acolo stareți, igumeni, arhierei, călugări, popor din toate părțile, din toate neamurile, — toți veneau să se închine; — toți spuneau că trebuie să ne pregătim, că vine ceasul; toți spuneau: propovăduiți, duceți-vă și învățați toate limbile în numele Tatălui și Fiului și sfîntului Duh“. Și el a crezut împreună cu toți acei episcopi, cari l’au încercat, l’au cercetat, l’au găsit vrednic. Ei l’au călugărit, ei l’au preoțit, cu acele credințe, care erau a lor a tuturor și a lui. A văzut el, că toți cred și se închină în limba lor, că toți caută mîntuirea, că numai moldovenii rămîn în afară de calea mîntuirii, în păgînism, în păcate, că nimeni nu le duce lor cuvîntul mîntuirii pe limba lor. A cerut voe, a fost învoit, — i s’a dat și poruncă să slujească moldovenește, să propovăduiască moldovenește, pentru mîntuirea moldovenilor. N’a spus nimica altceva, decît ce a învățat din Evanghelie și cărțile sfinte, n’a spus nimica ce n’a auzit dela stareți, igumeni, episcopi, învățați, ispitiți. Și a pornit prigoana împotriva lui și a moldovenilor. Se așteptase, este scris în Evanghelie, este scris în viețile sfinților, este scris în cărțile bisericești, că vor fi prigoniți, vor fi închiși, bătuți și schingiuiți pentru credință, acei dreți, de către antihrist și demonii lui.

Se împlinește sf. Scriptură, se adevăresc cuvintele sfinte.

Dar oare n’a greșit el? Dar oare n’au greșit acei care l’au învățat? Cine-i fără păcat? Poate, poate... Dar simțea cu toată firea, cu toată tăria sufletului lui, că el este pe calea dreaptă, și adevărată, că închisoarea și prigoana sunt încă noi dovezi că trebuie să-și urmeze calea aleasă.

Din cînd în cînd era chemat la interogatoriu, la cancelaria închisorii, de către autoritățile judecătorești.

După un timp au început să vie, preotul închisorii, apoi preotul misionar și rectorul seminarului, să-l cerceteze asupra credințelor lui. Ca răspuns, le-a citit „crezul“; au rămas mulțumiți; apoi l’au întrebat ce a propovăduit, cum a propovăduit, de ce poporul îl urmează pe el. Le-a răspuns, arătînd texte din Evanghelie și cărțile sfinte, pe care se bizuia. Iar poporul moldovenesc l-a urmat pe el, pentru că le-a spus adevărul creștinesc pe limba lor. Aici a început discuția. Nu ai dreptul de a propovădui moldovenilor din parohii, ei trebuie să-și urmeze preoții lor, puși de stăpînirea bisericească și a Statului. Tu ești călugăr, — să-ți vezi de păcatele tale, să stai la mănăstire; nu ai tu să propovăduiești altceva și altfel și altcuiva, decît după poruncile Sinodului și stăpînirii; altfel te băgăm la închisoare și te dăm afară din călugărie și biserică, — îți punem blăstăm și anathemă.

— Dar Hristos a spus: duceți-vă și propovăduiți în toate limbile.

— E adevărat, Hristos a spus; dar a spus apostolilor și moștenitorii apostolilor sunt episcopii și sf. Sinod, nu tu și de ai tăi, — ci Sinodul și episcopii, cu stăpânirea, hotărăsc cine să propovăduiască, cum, cui și unde.

— Dar eu am avut învoire și poruncă dela episcopul Podoliei.

— Ii fi avut, dar n'ai fost supravegheat; ai vorbit ce ai vrut în limba voastră, că nimeni din mai mari nu înțelegea.

— Nu sunt eu de vină că ei nu mă înțelegeau. Nu sunt eu de vină că ei nu propovăduiau moldovenilor, ca moldovenii să-i înțeleagă.

— Nu ești de vină de astă; — dar ai vină că ai zăpăcit o lume, ai sărăcit-o, ai dus-o în ispită, ai pus-o să-și vîndă averile, ai speriat-o, ai adus-o la Murom.

— Eu nu i-am pus să-și vîndă averile; vînzarea averilor este în Evanghelie; eu nu le-am spus să vie, nu i-am silit să vie. Eu nu pot goni oamenii, care vin la mănăstire să se roage, să se mîntuiască; eu nu i-am gonit flămînzi și goi, pe ger și viscol, din mănăstire.

— Dar tu trebuia să te supui, tu trebuia să rămîi în mănăstire călugăr; ți-ai dat jurămîntul a te supune mai marilor tăi, — nu te-ai supus. Ai greșit. Ai băgat în păcate pe alții. Pocăiește-te! Altfel te osîndim și te dăm afară din preoție și călugărie, îți luăm harul pe care ți l-am dat.

Tocmai la 6 Iunie 1913 l'a judecat Curtea de Apel din Petersburg, pe ieromonahul Inochentie pentru crima comisă în Februarie față de jandarmi pe drumul spre Gargopol și l'a condamnat la șase luni pușcărie. Cum însă această pedeapsă nu aducea pierderea drepturilor și privea o față bisericească, după lege, urma a fi înlocuită, prin închidere într'o mănăstire, ce se va fixa de Sf. Sinod.

Din nou și în multe rînduri, au venit mai mulți călugări, preoți, funcționari, ca să-l convingă să-și recunoască greșelile și vinele în care a căzut, să ceară iertare, să iscălească o hîrtie de pocăință.

Izolat, fără niciun sprijin și ajutor, amenințat de a fi scos din preoție și călugărie și tratat ca criminal ordinar, smomit de trimișii stăpînirii, care îi promiteau menținerea în preoție și călugărie, micșorarea pedepsei, — Inochentie — la 30 Iunie 1913, este chemat în biserica pușcăriei dela Petrozavodsc, în fața unui protoereu, a doi preoți, șefului pușcăriei, gardienilor și funcționarilor, e pus să spue „crezul“, apoi să iscălească o hîrtie de supunere. Era „pocăința“ scrisă de episcopi învățați. Hîrtia arăta abaterile dela învățătura bisericească, purtarea anticanonică a lui Inochentie, urmările acestor abateri, — închiderea în pușcărie ca pedeapsă meritată. Se spunea în ea că își încredințează soarta în mîinile stăpînirii bisericești și a legii, că cere stăpînirii să fie iertat, iar pe adepți, îi roagă să dea, în toate, ascultare glasului preoților lor parohiali.

Avînd această hîrtie de pocăință în mînă, stăpînirea l'a scos pe Inochentie din pușcărie, l'a ținut cîtva timp la mănăstire, iar la deschiderea navigației, l'a trimis pe insulele din Marea Albă, dincolo de Arhanghelsc, la mănăstirea-închisoare, Solovețc.

XIII

LA SOLOVEȚC

Inochentie zăcea la mănăstirea Solovețc, de pe o insulă din Marea Albă, în frig, sărăcie, murdărie, izolare. Suferea mai mult ca oricare altul, — el, om dela sud, cu cerul senin și albastru, cu soare strălucitor și cald, cu natură blîndă, cu vegetația abundentă, cu flori variate, cu fructe și struguri parfumați, — în această natură aspră, săracă, înghețată, — cu viscole și furtuni, cu cerul cenușiu, cu stînci de granit acoperite cu mușchi. Era supravegheat de aproape de călugării de aici, răspîndiți în chilii de piatră, umede și reci și de gardă.

Dar prietenii lui, — moldovenii din Basarabia, — nu l'au uitat niciun moment, nu l'au părăsit. La închisoarea din Petrozadovsc, îi trimiteau bani și cele necesare, pentru a-i îndulci viața. Unii veneau acolo în mici grupuri; puțini reușeau, prin diferite mijloace, să ajungă chiar în închisoare, să stea de vorbă cu părințelul.

Stăpînirea a prins de veste și pe toți moldovenii, pe care îi prindea la Petrozadovsc sau în stațiile din împrejurimi, îi aresta și îi trimitea prin poliție, înapoi în Basarabia.

Nu l'au uitat nici la Solovețc; acolo nu se putea merge decît vara cu vaporul dela Arhanghelsc, căci, în restul anului, erau ghețuri și furtuni. Cu toată depărtarea, cu toată paza, cu toată oprirea, unii din prietenii lui Inochentie, se strecurau pînă la el, aducîndu-i mîngiere și ajutor. Stăpînirea îi supraveghea, îi prindea, îi aresta și-i repatria; dar ei totuși, se strecurau și țineau legătura între părințelul și oițele lui din Basarabia. Ei îi povesteau toate prigonirile, tot calvarul, toate durerile și mucenicia lor, pentru credință, iar el îi mîngîia prin spovadă, rugăciuni, binecuvîntare și cuvîntul lui de mucenic, pentru credință în ochii lor, era sfînt.

Inochentie le povestea suferințele îndurate în închisoare, chinurile singurătății, chinurile învinuirilor nedrepte, chinurile discuțiilor cu misionarii trimiși de episcopi și Sinod, care îl sileau să renunțe la credințele lui cele mai sfinte. El le povestea cum l'au semnat pe hîrtia aceea, pe care au publicat-o ca o renunțare, după ce l'au chemat în biserica închisorii, l'au înconjurat de gardieni, jandarmi și soldați, în fața misionarilor, preoților și funcționarilor. Dar că el a rămas în credința cea veche, pe care le-a predicat-o asupra sfîrșitului lumii și vieții creștinești de înfrînare. El le spunea

că chinurile, închisoarea și izolarea la Soloveț, se vor sfârși, că el va veni înapoi, că ei trebuie să pregătească la Lipești „raiul lor“, unde el va veni și va sta cu frații și surorile. în așteptarea sfârșitului lumii.

Și ei credeau tare și fierbinte în „părințelul lor“. Puterea aceea „diabolică“, cum spunea arh. Serafim, — a părințelului dela Soloveț, de a stăpîni și subjuga sufletele, pătrundea ca și înainte, în Basarabia. Frații veniți de acolo, îi povesteau lui Inochentie că în Basarabia, lucrurile au început să se schimbe.

Tot frații din Basarabia i-au adus vestea războiului, a plecării episcopului Serafim, a venirii noului episcop, Anastasie.

Dar războiul, cu mișcările de trupe, cu rechiziții, cu bejenie, cu săpare de tranșee, cu morți, răniți, dureri și groază, a schimbat preocupările poporului; ele se îndreptau acum mai mult spre chestiuni politice naționale și sociale, ele căutau alte metode decît cele creștinești. de a rezolvi aceste probleme.

Această stare sufletească a masselor și lipsa lui Inochentie dintre credincioși, făcea ca mișcarea lui să fie în mare scădere. Ucenicii lui n'aveau darul și priceperea lui de a însufleți și a atrage mulțimile.

Numai cei mai fanatici, — se duceau la Lipești, ca să pregătească pentru întoarcerea lui Inochentie, a „raiului pe pămînt“.

XIV

RAIUL PE PĂMÎNT

Pe o vale largă, nu departe de malul stîng al Nistrului, în apropiere de stația Birzula și de orașelul Ananiev, — au întocmit, în lipsa lui Inochentie, prietenii și ucenicii lui, cu ajutorul credincioșilor, un adăpost pentru credincioși.

Erau acolo mai multe case, după tipul caselor moldovenești, o fîntînă adîncă, un iaz cu pește, o livadă mare, o vie, o grădină de zarzavat și pămînt de semănătură.

În centru era o clădire mare de lemn, biserica lor. În biserică erau policandre, sfeșnice și icoane foarte scumpe.

Intr'o latură, era un turn mare de lemn cu o poartă de intrare dedesubt; — dela turn plecau pe lături, clădiri, — legate împreună și formînd înăuntru o ogradă închisă, în care nu se putea intra decît pe poarta de sub turn.

În ograda aceasta era intrarea în peșterile săpate în pămînt, cu pereții, tavanul și bolțile pietruite cu cotileț și legate cu ciment. Peșterile aveau o ventilație, așa că erau foarte uscate și curate. În aceste peștere, cu multe coridoare și încăperi, erau chilii, iar la centru, o încăpere mare cu altar, icoane, policandre, sfeșnice, candelă, pristol cu evanghelie.

Tot în peștere, era încă o biserică mai mică.

Toate aceste clădiri erau foarte curate și împodobite cu icoane scumpe și frumoase.

Aici îl așteptau credincioșii pe Inochentie.

Și în adevăr, în vara anului 1917, după izbucnirea revoluției, fiind amnestiați de guvernul revoluționar toți condamnații, aici a venit părințelul.

Dar după 5 ani de pușcărie, energia și hotărîrea lui, erau frînte.

Vestea venirii lui a fost răspîndită de ucenicii lui în Basarabia și au început din nou pelerinajele, dar foarte reduse.

Viața în această mînăstire se petrecea în rugăciuni, slujbe bisericești și muncă. Ucenicii organizase primirea jertfelor, munca în comun, hrana în comun și ordinea.

Pelerinii se schimbau rînduri, rînduri.

Unii stăteau mai mult, alții mai puțin.

Veneau și iscoade, veneau și frați, veneau mulți bolnavi.

Părințelul propovăduia: „a venit vremea de apoi. S’au răsculat noroadale. Au căzut împărății. Vine judecata strașnică. Numai cine va fi cu mine în ograda aceasta, se va mîntui“.

În sbuciumarea timpurilor de atunci, în clocotul revoluției, care cuprinsese toată Rusia, colțul acesta rămăsese ca o insulă mică izolată, — în jurul căreia băteau valurile tuturor furtunilor și nu se putea crede că ea nu va fi în curînd nimicită.

La 30 Decembrie 1917, după o scurtă suferință, tînăr încă, de abia 47 ani, a murit părințelul, iar la 1 Ianuarie 1918 a fost înmormîntat într’o chilie din peșteră. L’au plîns rudele, ucenicii și norodul. I-au împodobit mormîntul și chilia cu icoane, candelă, sfeșnice și lumînări.

Mișcarea religioasă condusă de el a rămas fără cap conducător, pe mîna fraților și ucenicilor lui, cari n’aveau darurile lui; iar sbuciumul mulțimilor revoluționare rusești, nu putea îngădui în mijlocul lor, acest mic centru de religie creștină.

El a fost distrus.

Ucenicii, frații și surorile, puțini cîți au rămas, s’au împrăștiat. Mișcarea a decăzut în mici grupuri ascunse și mai rătăcite.

Marea mulțime a Moldovenilor dintre Prut și Nistru, zbuciumată de războiu și revoluție, a căutat și găsit alte drumuri și alți conducători, pentru a eși din pustiul și întunericul izolării printre streini.

•

■